

1. úvod do makroekonomie

1.1 Ekonomie, mikroekonomie, makroekonomie

- ekonomie zkoumá alokaci vzácných zdrojů mezi alternativní využití
- ekonomie se konstituovala od poloviny 18. století (v té době středem pozornosti tvorba a rozdělování bohatství)
- soustředění na mikroekonomii začalo až v poslední třetině 19. století (teorie spotřebitele, firmy, dílčí či všeobecné rovnováhy)
- ve 30. letech 20. století – do popředí se dostávají makroekonomické otázky
- pojem „makroekonomie“ zavedl norský ekonom **Rognar A.K.Frisch** v roce 1933
- rozčlenění na makroekonomii a mikroekonomii se přisuzuje **J.M.Keynesovi**
- **mikroekonomie** – studium chování individuálních subjektů v ekonomice (chování spotřebitele či firmy)
 - zabývá se dílčími subjekty na trhu a zkoumá dílčí trhy (trh jednoho konkrétního výrobku, trh jednoho výrobního faktoru)
 - (př. Proč si spotřebitel koupí při daném důchodě 1 obraz a 3 knihy atd.)
- **makroekonomie** – zabývá se ekonomikou jako celkem
 - studuje příčiny vývoje a dopady agregovaných proměnných
 - základní agregované ukazatele – HDP, inflace (všeobecná cenová hladina), nezaměstnanost a obchodní bilance
- makroekonomie a mikroekonomie jsou navzájem silně propojené
- **význam makroekonomie** – význam zejména pro tvůrce hospodářské politiky, tzn. ze má význam pro celou společnost
 - dává návody, jak se vyhnout vysoké míře inflace, jak zabránit ekonomické recesi, jak odstranit nezaměstnanost atd.
 - význam ale i pro firmy, pro podnikatele, pro běžné spotřebitele
 - vládní opatření v makroekonomii má dopady na odbyt firem
 - změna úrokových sazeb centrální bankou má dopady na investiční aktivitu firem na rozhodování o úsporách spotřebitelů atd.
- **pozitivní a normativní ekonomie**
 - *pozitivní ekonomie* – popis ekonomiky, stavu (kolik je nezaměstnaných, jakých hodnot dosahuje HDP, jaká je míra inflace...)
 - *normativní ekonomie* – hodnotové soudy, tj. stanovení určité normy, pravidla ...
 - např. měly by se snížit daně, míra inflace je velmi vysoká, stát by měl poskytovat podpory v nezaměstnanosti....

1.2 Základní makroekonomické ukazatele

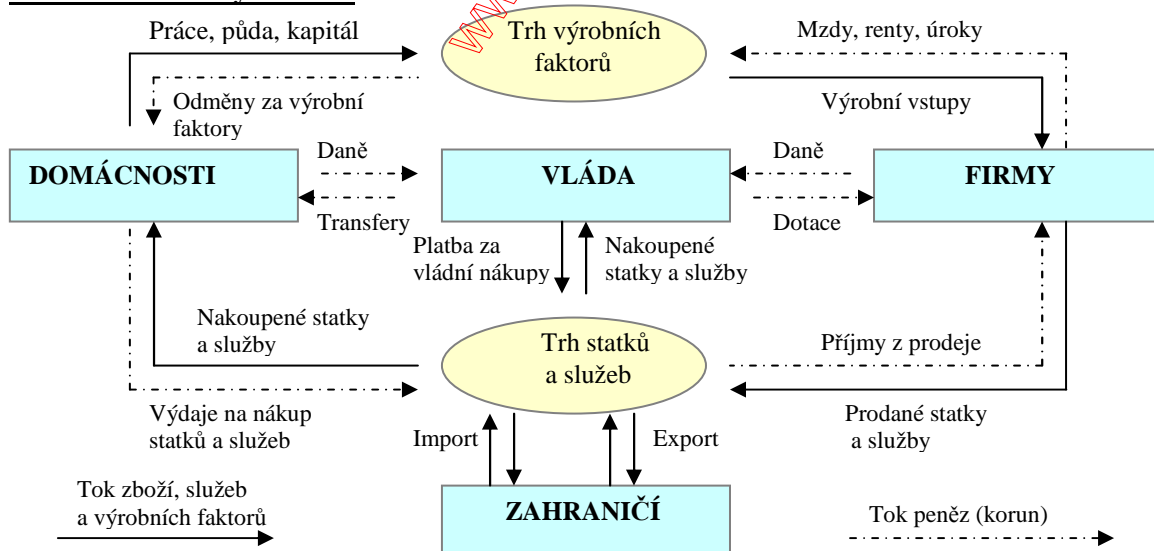
- **hrubý domácí produkt** - kolik se v dané ekonomice vyrobí finálních statků
 - vyjádřen jako meziroční tempo růstu
- **míra inflace** - jak se za daný rok změnila průměrná cenová hladina v ekonomice
- **míra nezaměstnanosti** – kolik % lidí z tzv. ekonomicky aktivního obyvatelstva je nezaměstnaných
- **obchodní bilance** – rozdíl mezi vývozem a dovozem

1.3 Makroekonomický koloběh

- zjednodušeně zachycuje vzájemné vztahy mezi jednotlivými makroekonomickými subjekty
- tyto vztahy mohou být v podobě reálných toků nebo peněžních toků
- čtyři základní typy **makroekonomických subjektů**:
 - **domácnosti** – vlastníci výrobních faktorů (práce, půda, kapitál)
 - faktory pronajímají a za to dostávají mzdy, úroky, dividendy ...
 - mohou krom důchodů z vlastnictví dostávat transfery od vlády
 - zaplatí daně a zbytek se nazývá „disponibilní důchod domácností“
 - to použijí buď na spotřebu nebo na úspory
 - **firmy** – pronajímají si výrobní faktory a pomocí nich vytváří produkty
 - část produkce si prodají mezi sebou, to nazýváme „meziprodukt“

- zbývající část prodají ostatním subjektům na trhu
- za to dostávají příjmy + dotace, subvence od vlády
- část věnují na nákup faktorů, daně a na hrubé úspory firem
 - 1) nerozdělené zisky („čisté úspory firem“)
 - 2) odpisy
- dělení z hlediska národních účtů:
 - nefinanční instituce (výrobní podniky)
 - finanční instituce (banky, pojišťovny)
 - zdravotnictví, školství (výrobce) – (vlastníci nemovitostí)
 - samostatně hospodařící rolníci a řemeslníci
 - neziskové instituce (nadace, politické strany, církve...)
- **vláda** – soustava veřejných rozpočtů (státní rozpočet, rozpočty krajů, měst a obcí, mimorozpočtových fondů, zdravotnické pojišťovny...)
- Česká republika – rozpočet kolem bilionů korun
- **příjmy:**
 - daně (přímé a nepřímé)
 - prodej státního majetku
 - příjmy z dividend
 - dotace z EU
 - pokuty, poplatky, podíl na cle
- **výdaje:**
 - nákupy statků a služeb
 - transfery
- **saldo státního rozpočtu** může být kladné (+ úspory vlády), nulové nebo záporné
- **zahraničí** - „čistý export“ = export – import (+ / - / 0)
 - záporný čistý export – úspory ze zahraničí
 - kladný čistý export – záporné úspory ze zahraničí
 - základní makroekonomická identita - rovnost celkových úspor a celkových investic (platí v ekonomie)
- úspory se mění na investice - mezi nimi probíhají reálné toky (toky zboží a služeb, výrobních faktorů) a peněžní toky (toky důchodů a plateb)

Makroekonomický koloběh

- ve **vrchní části** je trh výrobních faktorů, na který přicházejí se svou nabídkou práce, půdy, kapitálu domácností
- stranu poptávající vytvářejí firmy, které si výrobní faktory pronajímají a pomocí nich vyrábějí svou produkci
- domácnosti za poskytnutí svých výrobních faktorů dostávají od firem odměny – důchody (mzdy za práci, renty za půdu a úrok za kapitál).
- **Spodní část** zachycuje trh statků a služeb

- firmy tvoří stranu nabízející
- domácnosti tvoří na trhu statků a služeb stranu poptávající
- zahraničí je jak poptávající (forma exportu), tak nabízející (forma importu)
- vláda na trhu statků a služeb vytváří stranu poptávající.
- své příjmy získává vláda z daní – od domácností a firem
- část těchto příjmů vláda použije na nákup statků a služeb a zbývající část jako transfery domácnostem a nebo jako dotace firmám
- samotný koloběh je uzavřený (nic z něj neuniká)
- domácnosti i firmy nemusí veškeré peníze vydat, ale mohou je uspořit
- pokud vláda utratí méně, než vybere, tak v podstatě vytváří úspory
- ze zahraničí plynou do domácí země úspory tak, že domácí země víc doveze než vyveze
- **soukromé úspory** – součet úspor domácností a úspor firem
- úspory makroekonomických subjektů slouží k financování investic, což je vlastně produkcí firem

1.4 Zásahy do ekonomiky

- dva základní názory, které se snaží postihnout fungování ekonomiky:
 - 1) **liberální názor** – ekonomika na základě tržních sil funguje dobře a není potřeba státních zásahů
 - Adam Smith – neviditelná ruka trhu
 - 2) **intervencionistický zásah** – „intervence“ – státní zásah
 - ekonomika trpí stavy nerovnováh, musí být odstraněny vnějškem
- tyto zásahy dělíme:
 - *fiskální* „rozpočtová“ politika – prostřednictvím příjmové a výdajové stránky veřejných rozpočtů
 - expanzivní (snižování daní, zvyšování výdajů) a restriktivní (utlumení aktivity), neutrální
 - *monetární politika* – prostřednictvím množství peněz v ekonomice a prostřednictvím jejich cen
 - zpravidla ji provádí centrální banka (CNB – restriktivní politika)
 - cena peněz je „úroková míra“
 - *kursová politika* – ovlivňováním měnového kurzu (centrální bankou) – úzce propojena s monetární
 - měnový kurs je 1) fixní – banka se snaží udržet daný kurs
 - 2) flexibilní – stanoven na základně nabídk. a poptáv. a centr. banka nevstupuje
 - *obchodní politika* – prostřednictvím cel, kvót, ale i např. hygienických a veterinárních norem
 - *důchodová politika* – stanovení maximálního tempa růstu mezd a cen

2. ukazatele ekonomické výkonnosti

2.1 Hrubý domácí produkt

- první z ukazatelů zachycující výkonnost dané ekonomiky
- snad nejsledovanější makroekonomický ukazatel
- 1996-1998 – recese
- 2000-200... - oživení, stále ale skoro jeden z nejnižších
- 2006 – nárůst o cca 6,4 %, tzn. 2.500 mld. Kč reálného HDP, tzn. 3.000 mld. Kč nominálního HDP
- tržní hodnota veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané ekonomice za dané časové období
- **finálních statků a služeb** – musíme se vyhnout tzv. „dvojitmu započítávání“ – hodnota statku či služby započítáme vícekrát
 - ty statky, které slouží ke konečné spotřebě, investicím nebo vývozu
 - již se nepoužívají ve spotřebě
 - v praxi se vyhneme „dvojitmu započítávání“ použitím přidaných hodnot
- **tržní hodnota** – finální statky a služby jsou vyjádřeny v tržních hodnotách, tzn. v cenách platících kupujících („cena“) - oproti výrobním cenám se liší tím, že obsahují i nepřímé daně
 - výhoda - vyjadřuje společnou hodnotu rozdílných statků/můžeme sčítat výrobky dohromady
 - nevýhoda – špatné ohodnocení neprodaných statků (před spotřebou vyprodukovaných)
- **veškerých finálních statků a služeb** – ty, které jsou statisticky zachytitelné
 - obtížnost statistického zachycení – snaha lidí vyhnout se placení daní
 - nelegální činnosti – prodej drog, prostituce atd. = „stínová ekonomika“
- **v dané ekonomice** – statky a služby vyrobené na území daného státu bez ohledu na to, kdo je vlastních výrobního faktoru
 - tzn. započítávají se statky a služby vyrobené jak rezidenty, tak nerezidenty státu
- **za dané časové období** – zpravidla za rok či za čtvrtletí
 - finální statky vyprodukované během konkrétního roku (čtvrtletí), tzn. ne tržní transakce (např. prodej již dříve vyrobených statků)
- 2006 – ČR – 3.220.259 tis. Kč
- největším dílem se na českém HDP podílí zpracovatelský průmysl

2.2 Metody výpočtu hrubého domácího produktu

- všemi třemi způsoby musíme dostat vždy stejný výsledek

1. výdajová metoda

- sečteme všechny výdaje vynaložené na finální statky a služby
- ty dělíme:
 - 1) *výdaje domácností na spotřebu „C“* - statky krátkodobé spotřeby (potraviny, oblečení atd.)
 - statky dlouhodobé spotřeby (auta, televizory atd.)
 - služby (vzdělání, doprava atd.)
 - 2) *výdaje na investice „I“* – investice – přírůstek zásoby kapitálu během daného sledovaného období
 - tok, za určité časové období
 - „reálné investice“ – např. nákup stroje – ne! Finanční
 - finanční investice – jen změna portfolia
 - zásoba kapitálu – celkové fyzické množství kapitálu v ekonomice
 - stavová veličina – kolik je prostředků pro dané investice
 - a) investice do fixního kapitálu – výdaje podniků na nové závody, stroje atd.
 - opotřebovává se
 - výdaje domácností na nákup domů a bytů
 - financují především soukromé firmy, případně domácnosti
 - b) investice do zásob – změny stavu zásob finálních statků na prodej a zásoby materiálu
 - rozdíl stavu zásob mezi konečným a počátečním období
 - ty výrobky, které slouží k dalšímu použití ve výrobě – „meziprodukt“
 - ty, které jsou k prodeji, ale nebyly prodány (jsou na skladě)

3) výdaje vlády na nákupy výrobků a služeb „G“

- a) vládní nákupy statků a služeb – odlišují se od transferů tím, že vláda za své výdaje dostává určitou protihodnotu
- výdaje vlády na školství, zdravotnictví, stavba dálnic, nákup auta, platba prezidenta atd.
 - pouze toto připočítáváme při výpočtu HDP!!!
- b) transfery – vláda za ně nedostává žádnou protihodnotu
- podpory v nezaměstnanosti, sociální dávky, důchody atd.
 - nezapočítávají se do HDP!!!
- dělíme na I) běžné povahy – platy
II) investiční povahy – stavba dálnic
- 4) čistý export „NX“ = celkový export (X) – import (M)
- rozdíl mezi exportem a importem
 - export zvyšuje HDP domácí země
 - import naopak je nákup statků a služeb vyprodukovaných v zahraničí, tzn. to jsou výdaje státu na nákupy statků a služeb. Nezvyšuje ale domácí produkt, musí se proto hodnota importu odečíst při výpočtu HDP

$$HDP = C + I + G + NX$$

2. Výrobní metoda

- finální statky a služby jsou produkovány výrobci
- sčítání tzv. přidaných hodnot všech odvětví v ekonomice na jednotlivých stupních výroby
- „přidaná hodnota“ – rozdíl mezi příjmy z prodeje a hodnotou meziprojektu
- touto metodou se vyhneme tzv. dvojitmu započítávání
- HDP je v tržních cenách, proto by se k přidaným hodnotám musely připočíst nepřímé daně (a odečíst dotace, jsou jakoby zápornými daněmi)

3. Důchodová metoda

- přidaná hodnota je zdrojem pro důchody výrobních faktorů zapojených do výroby statků a služeb
- sčítání:
 - mzdy (včetně ostatních nákladů na práci a na zaměstnance)
 - renty (+ imputované položky)
 - úroky
 - zisky
 - znehodnocení kapitálu (odpisy)
 - nepřímé daně zmenšené o dotace

2.3 Nominální a reálný hrubý domácí produkt

- **nominální HDP** – HDP vyjádřený v cenách běžného období
 - používají se tržní ceny, tzv. ceny běžného období
- **reálný HDP** – zachycuje změnu fyzického objemu produkce
 - používají se stálé ceny, neboli ceny výchozího (základního) roku
- rozdíl mezi reálným a nominálním HDP v jednotlivých letech je způsoben změnou cen
- výchozí rok je výjimka – je totožný
- nyní se ohodnotí v cenách minulého roku a řetězově se ocení až k roku 2005
- **deflátor HDP** - cenový index

$$\text{deflátor HDP} = \frac{\text{nominální HDP}}{\text{reálný HDP}} \cdot 100$$

- nominální HDP – ceny daného roku u – vyjádřen v „běžných cenách“ sledovaného roku
- reálný HDP – eliminuje cenovou změnu – vyjádřen ve „stálých cenách“ výchozího roku

2.4 Čistý domácí produkt

- **investice obnovovací** – část investic použitá na obnovu opotřebovaného kapitálu
- **čisté investice** – zbývající část investic zvyšující zásobu kapitálu

$$\text{Hrubé investice} = \text{čisté investice} + \text{znehodnocení kapitálu}$$

- čistý domácí produkt zjistíme odečtením znehodnocení kapitálu od hrubého domácího produktu

$$\text{HDP} = \text{ČDP} + \text{znehodnocení kapitálu}$$

2.5 Hrubý národní důchod

- **hrubý domácí produkt** – přidaná hodnota vyprodukovaná všemi výrobními faktory na daném území zahrnující i výrobní faktory držené nerezidenty (cizinci) daného státu
- **hrubý národní důchod** – dříve označované jako hrubý národní produkt
 - přidané hodnoty vyprodukovaných výrobními faktory v držení rezidentů daného území a nezáleží, zda je produkce vyrobena na území daného státu nebo v zahraničí

$$\text{HND} = \text{HDP} + \text{saldo zahraničních důchodů}$$

- **saldo zahraničních důchodů** = důchody z výrobních faktorů ve vlastnictví rezidentů, které získali v zahraničí
 - (odečteme) důchody z výrobních faktorů ve vlastnictví nerezidentů získané na daném území
 - tzn. to, co naši vydělali v cizině a odečte se, co cizinci vydělali u nás
- **čistý národní důchod** = hrubý národní důchod – znehodnocení kapitálu

2.6 Disponibilní důchod

- „YD“
- složen ze všech důchodů (mzdy, renty, úroky a vyplacené dividendy) a transferových plateb od vlády
- odečítají se od nich daně, které domácnosti zaplatí
- tzn. je to, co domácnostem zbývá po odečtení daně
- disponibilní důchod pak domácnosti použijí na spotřebu a nebo na úspory

2.7 Mezinárodní srovnání

- reálný hrubý domácí produkt je nejčastějším ukazatelem pro srovnání výkonnosti různých zemí
- musí se pak přepočítat na stejnou jednotku, např. na dolary
- **parita kupních sil** - eliminuje změny cen v jednotlivých zemích, tzn. pohyby měnového kurzu
 - kurz, který zabezpečí, že si to stejné koupím jak u nás, tak v zahraničí
- při mezinárodním srovnání porovnáváme produkt ještě i na jednoho obyvatele

2.8 Hrubý domácí produkt a ekonomický blahobyt

- často se vývoj reálného HDP ztotožňuje s vývojem ekonomického blahobytu společnosti, tzn. že se tvrdí, že čím vyšší reálný HDP, tím lépe
- ekonomický blahobyt je ale ovlivňován i jinými faktory než pouhým množstvím produkce
- **čistý ekonomický blahobyt** – např. ovzduší, práce doma a v zahraničí (práce doma se musí připočítat k ČEB)
- při konstruování ukazatelů zachycujících ekonomický blahobyt se provádí úpravy:
 - připočítání hodnoty volného času – nemá tržní vyjádření a není tudíž započítán do HDP
 - připočítání hodnoty např. práce doma, místo jít do restaurace raději uvaříme doma atd.
 - připočítání stínové ekonomiky – část podzemní ekonomiky se nezapočítává do HDP
 - odečtení škody na životním prostředí – výroba statků a služeb často poškozuje životní prostředí, což má negativní dopad na kvalitu života

3. Výdaje a rovnovážný HDP

- model 45° nebo-li model s multiplikátorem - zjišťuje rovnovážný produkt
- porovnává vytvořený produkt (HDP) v určitém daném období s celkovými výdaji, které zamýšlejí ekonomické subjekty učinit při dané úrovni důchodu na nákup jednotlivých částí
- tzn. porovnává důchod s plánovanými výdaji

3.1 Spotřeba

- zjednodušující předpoklady:
 - nemění se cenová hladina – reálný a nominální produkt bude totožný
 - ekonomika se nachází pod svým potenciálním (maximálně dosažitelným) produktem – tzn. firmy mohou v případě potřeby vyrobit více produktu bez jakéhokoliv omezení
 - existence stabilní cenové hladiny – neexistuje inflace
 - cenová hladina neovlivní agregátní nabídku
 - fixní nominální mzdové sazby
 - fixní úroková sazba
 - velikost produktu je omezena pouze poptávkou – nabídka je elastická – může se dokonale přizpůsobit
 - abstrahujeme od hrubých domácích úspor firem (nerozdělené zisky a odpisy) – neuvažujeme
- spotřeba je největší složkou HDP – víc než 50%
- spotřebu tvoří výdaje domácností na statky krátkodobé a dlouhodobé spotřeby

Spotřební funkce

- závisí na disponibilních důchodu domácností
- domácnosti část YD (disponibilní důchod) věnují na spotřebu a část na úspory
- **autonomní spotřeba** – část spotřeby, která nezávisí na velikosti důchodu (základní potraviny, nájem atd.)
- **indukovaná spotřeba** – spotřeba je závislá na velikosti disponibilního důchodu
- **mezní sklon ke spotřebě** – stabilní podíl – tzn. jaký máme sklon spotřebovávat
 - jak se změní spotřeba, změní-li se disponibilní důchod o jednotku

$$C = C_a + c \cdot YD$$

- C = spotřeba
 - C_a = autonomní spotřeba
 - c = mezní sklon ke spotřebě
 - jaký máme sklon spotřebovávat
- $$c = MPC = \frac{\Delta C}{\Delta YD} \quad (\text{jak velké jsou naše výdaje na spotřebu}) - (0;1)$$
- YD = disponibilní důchod

- klesající podíl spotřeby na celkovém důchodu je základní charakteristika této spotřební funkce
- spotřeba vykazuje stabilní podíl
- popisovaná spotřební funkce platí pouze pro krátké období (krátkodobě spotřeba absolutně roste, ale její podíl na YD se snižuje)
- dlouhodobý stabilní podíl je vysvětlován například tzv. **teorií životního cyklu** – lidé chtějí udržovat stabilní úroveň spotřeby, proto v mládí si půjčují (mají nízký příjem), v produktivním věku spoří a ve stáří utrácí to, co našetřili v produktivním věku
- teorie životního cyklu vysvětluje proměnlivý podíl úspor na disponibilním důchodu v průřezové funkci životním cyklem domácností
- spotřeba je dle této teorie relativně stabilní
- faktory měnící spotřebu:
 - úroková míra – při rostoucí úrokové míře (získá se větší úrok) domácnosti omezí spotřebu a více spoří
 - při klesající úrokové míře lidé začínají více utrácet
 - růst bohatství lidí – bohatší domácnosti zvýší svou spotřebu
 - při poklesu bohatství spotřeba klesá
 - očekávání domácností – při očekávání pozitivního vývoje v budoucnosti utrácí domácnosti již v současnosti a obráceně

Úsporová funkce

- inverzní k funkci spotřeby
- velikost úspor závisí na velikosti sklonu ke spotřebě a velikosti sklonu k úsporám
- **autonomní úspory** – úspory nezávislé na výši důchodu
- **indukované úspory** - závislé na velikosti důchodu
- **mezní sklon k úsporám** – (s)
 - jak se změní úspory, pokud se změní disponibilní důchod o jednotku

$$S = -S_a + sYD$$

- S_a = *autonomní úspory* (záporné znaménko – vybíráme z úspor při nulovém důchodu)
 - v absolutní hodnotě se rovnají autonomní spotřebě, tzn. $|-S_a| = C_a$
- s = *mezní sklon k úsporám* (mezní sklon k úsporám a mezní sklon ke spotřebě musí v součtu dávat jedna)

$$e + s = 1$$

$$s = \text{MPS} = \frac{\Delta S}{\Delta YD} \quad (0;1)$$

$$\text{MPC} + \text{MPS} = 1$$

3.2 Investice

- provádějí zejména soukromé firmy
- dělíme:
 - 1) fixní investice
 - 2) změna zásob

Plánované a neplánované investice

- **plánované investice** - I_p
 - investice firmy plánují, chtějí je provést
 - kolik firmy plánují investovat, nezávisí na velikosti HDP, ale závisí např. na úrokové míře
 - jsou neustále stejné
 - označují se často jako „**autonomní investice**“
- **neplánované investice** – mohou být kladné (rostou zásoby), záporné (klesají zásoby) nebo nulové (nemění se)
 - „změna stavu zásob“

$$\text{Skutečná investice} = \text{plánované investice} + \text{neplánované investice}$$

- faktory ovlivňující investice:
 - úroková míra – čím nižší úroková míra, tím levnější bude financování investic, a proto investice rostou
 - daňová politika
 - očekávání investorů ohledně budoucnosti – pokud z důvodu pozitivního ekonomického vývoje v budoucnosti investoři prodají více svých výrobků, začnou v současnosti více investovat, aby uspokojili budoucí poptávku po jejich produkci a naopak

3.3 Rovnovážený HDP v dvousektorové ekonomice

- dvousektorová ekonomika – v ekonomice existují pouze domácnosti a firmy
- platí, že **HDP = YD** (neodvádějí daně, protože tu není zastoupen stát)
- rovnovážný HDP je takový produkt, kdy se plánované výdaje rovnají skutečně vytvořenému produktu, neboli neexistují neplánované investice
- v dvousektorové ekonomice platí, že HDP je tvořen spotřebou a investicemi:

$$\text{HDP} = C + I$$

- HDP je také důchodem domácností, které ho buď spotřebují nebo uspoří (S):

$$\text{HDP} = C + S$$

- z toho plyne:

$$\begin{aligned} C + I &\equiv C + S \\ I &= S \end{aligned}$$

Výdajový multiplikátor

- po růstu investic roste spotřeba – v každém kole o něco méně

$$\begin{aligned} \Delta HDP &\equiv \frac{1}{1-c} (\Delta I_p) \\ \Delta HDP &\equiv \frac{1}{1-0,8} (200) \\ \Delta HDP &= 1000 \end{aligned}$$

c = mezní sklon ke spotřebě (v daném případě byl 0,8 – 80%)

- jednoduchý výdajový multiplikátor dvousektorové ekonomiky – $1/1-c$

- použití nejen pro zjištění změny rovnovážného HDP, ale i pro stanovení konečného stavu rovnovážného HDP

$$\begin{aligned} HDP &\equiv \frac{1}{1-c} (C_a + I_p) \\ HDP &\equiv \frac{1}{1-0,8} (100+200) \equiv 1500 \end{aligned}$$

- rovnovážný HDP ve dvousektorové ekonomice získáme, jestliže součet autonomních výdajů (C_a – autonomní spotřeba a I_p – plánované (autonomní) investice) vynásobíme jednoduchým výdajovým multiplikátorem
- **multiplikační efekt** – příjmově-výdajový princip (přístup) produktu
- velikost multiplikačního efektu závisí na mezním sklonu ke spotřebě
- rovnovážný HDP vzroste po zvýšení plánovaných investic o více, než činí výše změny plánovaných investic

3.4 Rovnovážený HDP ve třísektorové ekonomice

- přidán třetí sektor – vláda
- stále ale neuvažujeme existenci zahraničí, neboli mluvíme o uzavřené ekonomice
- vláda ovlivňuje ekonomiku:
 - vybírá daně (tím zmenšuje disponibilní důchod domácností)
 - poskytuje domácnostem transfery, tím zvyšuje YD domácností
 - provádí vládní nákupy statků a služeb (G)

Disponibilní důchod (YD)

- takový důchod, který mají domácnosti skutečně k dispozici
- ve dvousektorové ekonomice byl skutečně vytvořený důchod (HDP) v podstatě identický s disponibilním důchodem
- ve třísektorové ekonomice je to jinak – část z vytvořeného důchodu (HDP) domácnostem vláda odebere ve formě daní a na druhou stranu vláda poskytne domácnostem transfery
- vláda vybírá dva typy daní:
 - autonomní (T_a) - vybírá bez ohledu na to, jaký je produkt (důchod), např. majetkové daně
 - daně v závislosti na velikosti důchodu – dány daňovou sazbou (t)

$$YD \equiv HDP - T_a - t \cdot HDP + TR$$

- YD dostaneme, jestliže od HDP odečteme autonomní daně (T_a) a daně závislé na důchodu ($t \times HDP$) a přičteme transfery
- spotřební funkce:

$$\begin{aligned} C &\equiv C_a + cYD \\ C &\equiv C_a + c(HDP - T_a - t \cdot HDP + TR) \end{aligned}$$

Rovnovázný HDP

- vypočteme jako součet spotřeby, plánovaných investic a vládních nákupů statků a služeb

$$\begin{aligned} \text{HDP} &\equiv C + I_p + G \\ \text{HDP} &= C_a + c(\text{HDP} - T_a - t \cdot \text{HDP} + \text{TR}) + I_p + G \end{aligned}$$

- s použitím multiplikátoru

$$\text{HDP} \equiv \frac{1}{1 - c(1 - t)} \cdot (C_a + I_p + G + e\text{TR} - eT_a)$$

- **jednoduchý výdajový multiplikátor třísektorové ekonomiky** – zlomek $1 / 1 - c(1 - t)$
 - menší než ve dvousektorové ekonomice
 - důvodem je existence důchodové daně
 - část z důchodu je odvedena sáto a domácími tak mohou své výdaje použít méně
- je zde také mimo jiné transferové platby násobené mezním sklonem ke spotřebě a autonomní daně násobené mezním sklonem ke spotřebě
- u autonomních daní je záporné znaménko, neboť daně snižují rovnovážný produkt
- rovnovážný produkt v třísektorové ekonomice dostaneme vynásobením autonomních výdajů jednoduchým výdajovým multiplikátorem třísektorové ekonomiky

3.5 Rovnovázný HDP ve čtyřsektorové ekonomice

- zahrnuje již i zahraničí v podobě čistého exportu ($\text{NX} = X - M$)
- export závisí např. na měnovém kurzu, na clech atd.
- **M_a – autonomní import** – část toho, co sledovaná země doveze nezávislá na HDP
- druhá část je závislá – domácí subjekty část svého příjmu budou vydávat na statky ze zahraničí
- **mezní sklon i importu** – m – kolik z příjmu budou vynakládat domácí subjekty na dovoz
 - např. $m = 0, 1 = 10\%$ z dodatečného HDP je věnováno na dovoz st. a služeb
 - jak se změní import, jestliže se změní HDP sledované země
- zápis čistého exportu:

$$\text{NX} = X_a = M_a = m \cdot \text{HDP}$$

Rovnovázný produkt

- rovnovážný produkt ve čtyřsektorové („úplné“) ekonomice získáme součtem spotřeby, investic (plánovaných), vládních nákupů a čistého exportu

$$\begin{aligned} \text{HDP} &\equiv C + I_p + G + \text{NX} \\ \text{HDP} &= C_a + c(\text{HDP} + T_a - t \cdot \text{HDP} + \text{TR}) + I_p + G + (X_a = M_a = m \cdot \text{HDP}) \end{aligned}$$

- lze opět použít i verzi s multiplikátorem:

$$\text{HDP} \equiv \frac{1}{1 - c(1 - t) + m} (C_a + I_p + G + e\text{TR} - eT_a + X - M_a)$$

- **jednoduchý multiplikátor čtyřsektorové ekonomiky** – zlomek $1 / 1 - c(1 - t) + m$
 - menší než multip. třísektorové ekonomiky z důvodu existence mezního sklonu k importu
 - lidé část svého důchodu věnují na statky a služby z dovozu, proto výdaje na doma vyrobený produkt budou nižší
- rovnovážný produkt v čtyřsektorové ekonomice dostaneme vynásobením autonomních výdajů jednoduchým výdajovým multiplikátorem čtyřsektorové ekonomiky

3.6 Změny rovnovážného produktu

Změny sklonu křivky plánovaných výdajů

- sklon křivky plánovaných výdajů je ovlivněn velikostí multiplikátor
- v multiplikátoru se vyskytuje:
 - mezní sklon ke spotřebě – jeho růst zvyšuje hodnotu multiplikátoru a proto je křivka plánovaných výdajů strmější a rovnovážný produkt vyšší a naopak
 - daňová sazba – zvýšení snižuje hodnotu multiplikátoru a proto je křivka plošší a rovn. Produkt menší
 - mezní sklon k importu – jeho zvýšení snižuje hodnotu multiplikátoru a proto je křivka pl. výdajů plošší a rovnovážný produkt menší
- při výpočtu změny rovnovážného produktu vlivem uvedených změn vypočítáme nový rovnovážný produkt pomocí nového multiplikátoru a odečteme ho od původního rovnovážného produktu

Změny polohy křivky plánovaných výdajů

- poloha křivky je ovlivněna výší autonomních výdajů
- dopady zvýšení jednotlivých autonomních výdajů:
 - autonomní spotřeba – její zvýšení posune křivku plánovaných výdajů rovnoběžně nahoru a rovnovážný produkt vzroste o změnu autonomní spotřeby násobenou multiplikátorem
 - investice (plánované) – jejich zvýšení posune křivku rovnoběžně nahoru a rovnoběžný produkt vzroste o změnu investic násobenou multiplikátorem
 - transferové platby – zvýšení posune křivku rovnoběžně nahoru a rovnovážný produkt vzroste
 - změnu rovn. produktu dostaneme vynásobením změn transferových plateb mezním sklonem ke spotřebě a tuto hodnotu poté vynásobíme multiplikátorem
 - autonomní daně – zvýšení posune křivku rovnoběžně dolů a rovnovážný produkt klesne
 - změnu dostaneme tak, že vynásobíme změnu autonomních daní mezním sklonem ke spotřebě se záporným znaménkem a tuto hodnotu poté vynásobíme multiplikátorem
 - vládní nákupy – zvýšení posune křivku nahoru a rovn. produkt vzroste o změnu $G \times$ multiplikátorem
 - export – zvýšení posune křivku plánovaných výdajů rovnoběžně nahoru a rovnovážný produkt vzroste o změnu exportu násobenou multiplikátorem
 - autonomní import – zvýšení posune křivku pl. výdajů rovnoběžně dolů a rovnovážný produkt klesne o změnu autonomního importu násobenou multiplikátorem

4. peníze

4.1 Historie vzniku peněz

- peníze prošly dlouhým vývojem

Barterová směna

- ještě před vznikem peněz existovala barterová směna – výměna zboží za zboží
- byla značně komplikovaná (ne každý mohl směniti svým zbožím)
- přinášela nemalé transakční náklady – náklady na směnu zboží (náklady na vyhledávání, dohadování o poměru výměny zboží atd.)

Komoditní peníze

- postupně došlo k vyčlenění některých typů zboží, ze kterých se staly první peníze – „komoditní peníze“
- např. dobytek, sukno, víno, kožešiny atd.
- komoditní peníze měly svou hodnotu, nemuseli již proto lidé hledat někoho, kdo by byl ochoten vyměnit zboží
- došlo k výraznému snížení transakčních nákladů
- problém byla dělitelnost komoditních peněz
- poté začaly dominovat drahé kovy (zlato, stříbro), ze kterých se razily mince (dělení peněz)
- zlato a stříbro bylo relativně stabilní množství a proto si udržovaly svou hodnotu

Papírové peníze

- později si lidé ukládali zlato ve specializovaných úschovnách – předchůdkyně soukromých bank
- za uložené zlato dostali dlužní úpis – první papírové bankovky
- začíná nepřehledný systém pohybu bankovek
- později se plné krytí zlatem měnilo na částečné
- došlo k centralizaci vydávání bankovek do rukou jedné banky – předchůdkyně centrálních bank
- vedle bankovek státníci vydávali i tzv. státopvky (nebyly kryté ničím)
- dnešní bankovky již nejsou kryté zlatem
- **bankovky s nuceným oběhem** – v současné době jsou peníze zákonným platidlem
 - existuje důvěra, že bankovku prodávající přijme

Depozitní peníze

- bezhotovostní peníze
- zjednodušeně to jsou účty v bankách
- nemusíme platit hotovostí, ale stačí platebních karet nebo posílání depozitních peněz z jednoho účtu na druhý

4.2 Funkce peněz

- peníze jsou vše, co funguje jako všeobecně přijímaný prostředek směny
- funkce peněz:

- prostředek směny – ke směně statků a služeb
- zúčtovací jednotka – vyjádření ceny statků a služeb, a to jak ceny současné, minulé, tak budoucí
- uchovatel hodnoty – lidé v penězích udržují své bohatství; peníze jsou likvidní, tzn. peníze mohou být téměř okamžitě použity na nákup statků a služeb

4.3 Nabídka peněz

- nabídka peněz (=“peněžní zásoba“) je množství peněz v ekonomice k danému časovému okamžiku
- peněžní zásoba se vyjadřuje pomocí tzv. peněžních agregátů

Peněžní agregáty

- úzký peněžní agregát – (značí se *M1*) – zahrnuje oběživo (bankovky a mince) a vklady na požádání (běžné účty)
- střední peněžní agregát – (*M2*) – obsahuje celý peněžní agregát *M1* a k tomu vklady, u kterých trvá určitou dobu, než z nich mohou být peníze vybrány (= termínované vklady)
- široký peněžní agregát (*M3*) – obsahuje celý peněžní agregát *M2* a k tomu navíc tzv. repo operace, akcie a podílové listy fondů peněžního trhu a emitované dluhové cenné papíry do 2 let

Bankovní soustava

- tvořena centrální bankou a komerčními bankami

Centrální banka

- ústřední bankou státu

- její účetní bilance vlastně vyjadřuje majetek banky (aktiva) a zdroje jeho krytí (pasiva)

- aktiva
 - vládní cenné papíry
 - úvěry komerčním bankám
 - devizové rezervy
 - ostatní
- pasiva
 - hotovost v oběhu (vydává bankovky a mince)
 - rezervy komerčních bank
 - ostatní

Komerční banky

- soukromé instituce, které přijímají vklady a také poskytují úvěry

- aktiva
 - rezervy u centrální banky
 - úvěry – hlavní položka
 - cenné papíry
 - ostatní
- pasiva
 - depozita (vklady) – největší závazek
 - úvěry od centrální banky
 - ostatní

Tvorba peněz

- dva základní předpoklady:

1) neexistuje hotovost (vše probíhá pouze na účtech bank)

2) komerční banky musí držet u centrální banky vždy 10% rezerv, neboli povinná míra rezerv je 10%

- **multiplikace depozit** – jejíž pomocí vznikají peníze

- následuje po nakoupení vládních cenných papírů centrální bankou

- CB nakoupí od nebankovního subjektu vládní cenné papíry za 100 000 Kč

- za to CB zaplatí nebankovním subjektům (ti mají účet u komerční banky – „KB I“)

- CB poté zvýší o 100 000 Kč rezervy, které u ní tato KB1 drží (= vklad komerční banky u CB)

- následně KB1 připiše 100 000 Kč na účet našeho nebankovního klienta

- změna účetní bilance CB a KB1:

Centrální banka		Komerční banka 1	
změna aktiv	změna pasiv	změna aktiv	změna pasiv
v. cenné papíry + 100 000	rezervy KB + 100 000	rezervy u CB + 100 000	depozita + 100 000

- poté KB1 zjistí, že drží 100 % rezerv a rozhodne se držet pouze 10% (ze 100 000 pouze 10 000 Kč ve formě rezerv a zbytek někomu půjčí ve formě úvěru)

- sazby povinných minimálních rezerv – kolik % z primárních vkladů musí KB držet u CB

- změněná bilance KB1:

Komerční banka	
změna aktiv	změna pasiv
rezervy u CB + 10 000	depozita + 100 000
úvěry + 90 000	

- vzniklo 90 000 Kč navíc

- na účtu toho, kdo si vzal úvěr, přibude 90 000 Kč (např. u KB2)

- KB2 se na straně pasiv zvýší vklady o 90 000 Kč, z toho musí 9 000 Kč držet ve formě rezerv u CB (10 %)

a zbývajících 81 000 Kč poskytne ve formě úvěru
- změny v účetní bilanci KB2:

Komerční banka 2	
změna aktiv	změna pasiv
rezervy u CB + 9 000	depozita + 90 000
úvěry + 81 000	

- ten, kdo si vzal úvěr 81 000 Kč má účet u např. KB3
- té přibudou vklady 81 000 Kč, rezervy u CB bude mít ve výši 8 100 Kč a poskytne úvěr ve výši 72 900 Kč
- takto to pokračuje dál a dodatečná depozita by se neustále snižovala, až by dosáhla nuly a tím by skončil proces
- výpočet, kolik vznikne dodatečných depozit (pomocí **jednoduchého depozitního multiplikátoru**) = obrácená hodnota sazby povinných minimálních rezerv

$$\text{Změna depozit} = \frac{1}{\text{sazba povinných minimálních rezerv}} \cdot \text{prvotní vklad}$$

- v našem příkladu je sazba povinných minimálních rezerv 0,1 (10%), prvotní vklad je ten, který uložil náš nebankovní subjekt za své vládní cenné papíry (100 000 Kč)
- depozita by celkově v našem případě vzrostla o jeden milion korun:
(1/0,1) · 100 000
- výsledné změny účetní bilance CB a soustavy KB (součet všech komerčních bank):

Centrální banka		Soustava komerčních bank	
změna aktiv	změna pasiv	změna aktiv	změna pasiv
vl. cenné papíry + 100 000	rezervy KB + 100 000	rezervy u CB + 100 000	depozita + 1 000 000
		úvěry + 900 000	

- celkově depozita vzrostla o 1 000 000 Kč, z toho musí držet KB u CB 100 000 Kč (10%) a zbývajících část jsou úvěry
- CB tím, že nakoupila vládní cenné papíry za 100 000 Kč, zvýšila depozita o 1 000 000 Kč
- tím i CB zvýšila peněžní zásobu

Zvýšení peněžní zásoby

- CB může vedle nákupu vládních cenných papírů zvýšit peněžní zásobu i dalšími způsoby:
 - poskytnutím úvěru komerční bance
 - snížením sazby povinných minimálních rezerv
 - nákupem vládních cenných papírů za hotovost
- pokud CB sníží sazbu povinných minimálních rezerv, zvýší hodnotu jednoduchého depozitního multiplikátoru, a tím vzrostou depozita, a potažmo peněžní zásoba
- jestliže by CB za svůj nákup vládních cenných papírů zaplatila v hotovosti, peněžní zásoba by se změnila právě o tuto hotovost – zde by probíhal multiplikační efekt

Snížení peněžní zásoby

- prodej vládních cenných papírů bezhotovostně
- splacení úvěru ze strany komerční banky
- zvýšení sazby povinných minimálních rezerv
- prodej vládních cenných papírů za hotovost
- pro bezhotovostní prodej vládních cenných papírů CB – stejně jako předtím, ale se znaménkem -

- CB ovlivňuje peněžní zásobu v ekonomice dvěma způsoby:

1) pustí nebo stáhne z/do oběhu hotovost

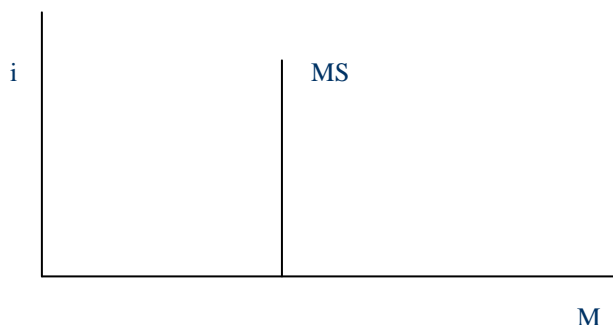
2) zvýší či sníží rezervy komerčních bank (nákup/prodej vládních cenných papírů, poskytnutí úvěru KB, změna sazeb povinných minimálních rezerv)

- CB přímo ovlivní oběživo a rezervy, čemuž se říká „**měnová báze**“

- jestliže pustí do oběhu dodatečné oběživo, zvýší tím svou měnovou bázi a o stejnou výši zvýší pen. zásobu

- pokud zvýší rezervy KB, zvýší o tuto výši měnovou bázi, ale zvýšení peněžní zásoby bude vyšší vlivem multiplikace depozit

Křivka nabídky peněz (MS)

- na vertikální ose měříme úrokovou míru v %
- v ekonomice je několik úrokových měr, proto je zde jakási průměrná úroková míra
- na horizontální ose měříme množství peněz, např. v mld. Korun
- MS je vertikální, tzn. nezávisí na výši úrokové míry
- o nabídce peněz rozhoduje CB
- zvýšení peněžní zásoby znamená posun MS doprava, snížení doleva

4.4 Poptávka po penězích

- teorie „preference lidí“

- formy bohatství:

- peníze
- cenné papíry
- fyzická podoba (nemovitost, pozemky, stroje, zboží atd.)
- specifická forma (lidský kapitál)

- peníze přináší nižší výnos než ostatní formy bohatství

- cena cenného papíru roste, klesá-li jeho míra výnosnosti (úroková míra) a obráceně

Motivy držby peněz

- poptávka po penězích závisí na celkovém důchodu – produktu (HDP)

1) transakční motiv – peníze jsou drženy a poptávány za účelem provádění běžných transakcí

- vzniká z důvodu časového nesouladu mezi příjmy a výdaji (domácnosti dostanou výplatu jednou měsíčně, ale výdaje mají v průběhu celého měsíce)

2) opatrnostní motiv – z důvodu neočekávaných výdajů (oprava automobilu atd.)

3) spekulativní motiv – spojen s funkcí peněz jako uchovatele hodnot

- peníze nepřinášejí výnos, ale jsou bezrizikové

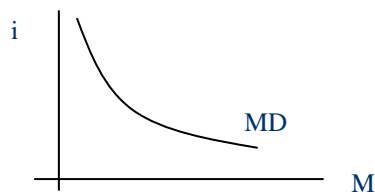
- cenné papíry sice přinášejí úrok, ale jsou spojeny s vysokým rizikem – kolísá jejich cena, úroková míra roste

- jestliže je úroková míra nízká (ceny cenných papírů jsou vysoké), ekonomické subjekty raději drží peníze z obavy poklesu cen cenných papírů

- při vysoké úrokové míře ekonomické subjekty preferují držbu cenných papírů, neboť mohou růstem jejich cen vydělat

- závisí na úrokové míře

Křivka poptávky po penězích (MD)

- funkce klesající úrokové míry

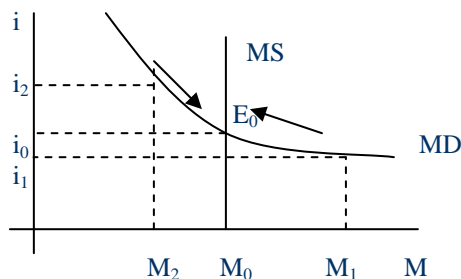
- klesající tvar je způsoben spekulativní částí

- s rostoucí úrokovou mírou, ekonomické subjekty dávají přednost cenným papírům a poptávané množství peněz klesá

- při klesající úrokové míře, lidé opouštějí cenné papíry a dávají přednost penězům
- změna úrokové míry znamená posun po křivce poptávky po penězích – mění se poptávané množství peněz
- jestliže se mění cokoliv jiného než úroková míra, posouvá se MD - mění se poptávka
- může změnit i inflace
- nejvýznamnější faktory:
 - změna důchodu – roste-li důchod, poptávají ek.subjekty více peněz a křivka MD se posune doprava
 - při poklesu poptávky po penězích se posune doleva
 - změna cenové hladiny – při růstu cenové hladiny ek.subjekty potřebují více peněz na nákup statků a služeb, a proto se křivka MD posune doprava
 - při klesnutí cenové hladiny se posouvá křivka MD doleva

4.5 Trh peněz

Rovnováha na trhu peněz

- E_0 – rovnovážný bod – protíná se zde křivka nabídky s křivkou poptávky
 - nabízené množství peněz přesně odpovídá poptávanému množství peněz
- i_0 – rovnovážná úroková míra
- při nacházení se úrokové míry pod rovnovážnou úrokovou mírou by na trhu peněz vznikl přebytek poptávky nad nabídkou
- ek. subjekty chtějí držet více peněz, než ve skutečnosti drží, k jejich získání začnou prodávat cenné papíry
- tím klesá cena cenných papírů a roste úroková míra, což vede k poklesu poptávaného množství peněz (posun po křivce MD nahoru)
- na trhu se ustanoví rovnováha v bodě E_0

Změna nabídky peněz

- CB zvýší peněžní zásobu (nakoupením vládních cenných papírů nebo snížení sazby povinných min rezerv)
- křivka nabídky peněz se posune doprava
- pokud by zůstala původní úroková míra na trhu peněz by došlo k přebytku nabídky nad poptávkou
- lidé začnou nakupovat cenné papíry, jejich cena poroste a úroková míra poklesne, to zvýší poptávané množství, které se vyrovná s novou nabídkou peněz
- při snížení peněžní zásoby CB (prodání vládních cenných papírů nebo zvýšením sazby povinných min. rezerv), křivka MS se posune doleva
- při původní úrokové míře vzniká na trhu peněz nerovnováha – větší poptávka než nabídka
- lidé začnou prodávat cenné papíry a tím vzroste úroková míra

Změny poptávky po penězích

- vychýlení trhu peněz může přijít i ze strany poptávky
- růst poptávky po penězích může být způsobeno růstem důchodu nebo růstem cenové hladiny
- křivka MD se posune doprava
- při původní úrokové míře vzniká přebytek poptávky nad nabídkou
- lidé začnou prodávat cenné papíry, jejich cena klesne a vzroste úroková míra
- poptávka se nakonec přizpůsobí nabídce
- při poklesu poptávky po penězích (klesne důchod a cenová hladina) se křivka MD posune doleva
- výsledná úroková míra se sníží

4.6 Nominální a reálná úroková míra

- **nominální úroková míra** – procentní přírůstek z uložené částky
 - přibližně se rovná součtu reálné úrokové míry a míry inflace

- **reálná úroková míra** – procentní změna kupní síly (o kolik % zboží si můžeme koupit více).
 - bereme zde v úvahu změnu cenové hladiny (míry inflace)

$$i_r = i_N - \Pi$$

- i_r – reálná úroková míra
- i_N – nominální úroková míra
- Π – míra inflace

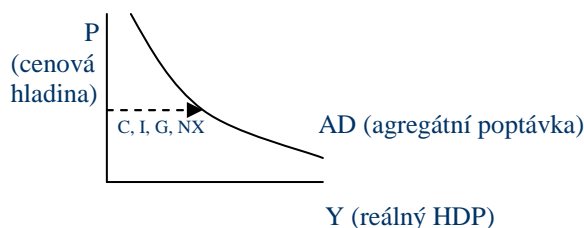
- růst peněžní zásoby znamená snížení nominální úrokové míry
- pokles peněžní zásoby vede k růstu nominální úrokové míry
- růst poptávky po penězích vedl k růstu nominální úrokové míry
- pokles poptávky po penězích k poklesu nominální úrokové míry

www.euroekonom.sk

5 Agregátní poptávka a agregátní nabídka

5.1. Agregátní poptávka

- vyjadřuje různá množství statků a služeb (reálného produktu), která chtějí spotřebitelé, firmy, vláda a zahraniční zákazníci koupit při různých cenových hladinách
- součet $C + I + G + NX$ – jejich výše závisí na cenové hladině

- křivka agregátní poptávky je klesající
- je odvozena z modelu 45°
- čím nižší je cenová hladina, tím vyšší je reálný produkt
- při růstu cenové hladiny reálný produkt klesá
- vysvětlení klesající křivky:

- 1) efekt úrokové míry** – při poklesu P zjistí ek.subjekty, že pro provádění svých transakcí potřebují méně peněz, omezí poptávku po penězích
 - při snížení poptávky po penězích lidé začnou nakupovat cenné papíry a tím jejich cena roste a klesá úroková míra, proto firmy začnou více investovat a lidé začnou více utrácet (berou si úvěry)
 - zvýšené investice a spotřební výdaje znamenají posun po křivce AD dolů
 - nižší P vedla k růstu reálného produktu
 - opak platí při růstu cenové hladiny
- 2) efekt bohatství** – ek.subjekty drží určitou část svého bohatství v penězích
 - pokud klesne cenová hladina, ek.subjekty koupí za své peníze více statků a služeb
 - pokud chtějí své bohatství v reálném vyjádření držet stále ve stejné výši, přebytek vzniklý poklesem cenové hladiny rovnou utratí
 - následný posun po křivce AD dolů a růst reálného produktu
 - opak při růstu cenové hladiny
- 3) zahraniční efekt** – při poklesu P , stává se domácí zboží na zahraničních trzích levnější a roste vývoz
 - pro domácí subjekty se zboží ze zahraničí stává relativně dražší, klesá dovoz
 - výsledkem poklesu P je růst NX , ten je součástí AD a proto posun po křivce AD dolů a reálný produkt vzroste
 - opak při růstu cenové hladiny

Změny agregátní poptávky:

- pokud poptávka roste, křivka AD se posouvá rovnoběžně doprava
- pokud poptávka klesne, křivka AD se posouvá rovnoběžně doleva
- ovlivňuje ji spotřební výdaje domácností, investice, vládní nákupy a čistý export (= skládá se z nich)
- jejich růst však nesmí být způsoben změnou cenové hladiny
- pro růst agregátní poptávky:
 - růst zásoby peněz – CB zvýší nabídku peněz, klesá úroková míra a rostou investice a spotřební výdaje
 - zlepšení očekávání spotřebitelů a investorů – firmy začnou více investovat a více utrácet
 - zvýšení bohatství – při růstu reálného bohatství roste jejich spotřeba
 - **POZOR!** Pokud roste reálné bohatství vlivem poklesu cenové hladiny, šlo by o efekt bohatství vysvětlující klesající tvar AD
 - snížení daní – zvyšuje YD lidí a ti více vydávají na spotřebu
 - snížení daní z příjmu firem zvyšuje investice
 - zvýšení vládních výdajů – pokud vláda zvýší své nákupy statků a služeb nebo případně transfery

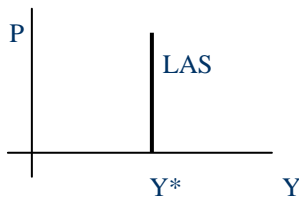
- znehodnocení kurzu domácí měny – domácí statky se stávají levnější a zahraniční dražší – roste export a klesá import
- oživení v zahraničí – při růstu důchodu v zahraničí, část důchodu bude věnována na zboží z dovozu – roste export

5.2. Agregátní nabídka

- vyjadřuje různá množství statků a služeb (reálného produktu), která chtějí firmy vyrábět při různých cenových hladinách
- rozeznáváme dvě období – krátké a dlouhé

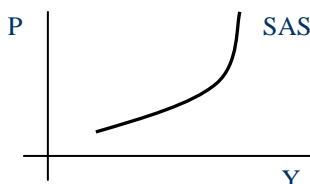
Dlouhé období

- křivka agregátní nabídky (LAS) je vertikální a je vždy na úrovni tzv. potenciálního produktu
- **potenciální produkt** – Y^* - produkt, při kterém dochází k plnému využití všech zdrojů (práce, kapitál, půda)
 - více nemůže ekonomika vyprodukovat – je to maximum

Krátké období

- křivka agregátní nabídky je rostoucí (SAS), tzn. čím vyšší je P , tím větší (reálný) produkt budou firmy nabízet
- reálný produkt se může v krátkém období od své potenciální úrovně odchylovat
- pokud je pod potenciálním produktem, výrobní faktory jsou nevyužité a existuje nezaměstnanost
- pokud je nad potenciálem, mohou firmy krátkodobě „přetížít“ i dosavadní pracovníky (pracují přesčas)
- náklady firem (nominální mzdy, ceny surovin atd.) jsou po určitý čas neměnné „fixní“
- při růstu poptávky po produkci firem roste P (cenová hladina), firmy chtějí vydělat a proto zvýší svou produkci
- tu zvýší zvýšením zaměstnávání pracovníků
- pokud je ekonomika pod potenciálním produktem, firmy najímají za danou fixní mzdu dodatečné pracovníky, kteří byli doposud nezaměstnaní
- při nadpotenciálním produktem firmy krátkodobě motivují pracovníky mírným zvýšením mzdy
- bez ohledu na to, jakým způsobem dojde ke zvýšení zaměstnanosti, zvýší se reálný produkt

Změny krátkodobé agregátní nabídky

- pokud se firmám zvýší náklady, budou ochotné nabízet stejné množství produktu za vyšší ceny
- proto se křivka SAS posouvá nahoru při růstu cen – **agregátní nabídka klesá**
- růst cen vstupů může být způsoben:
 - růstem nominálních mezd (peněžní částka)
 - růstem cen surovin – např. růst cen ropy na světových trzích
 - znehodnocení měnového kurz – dovážené suroviny budou dražší po přepočtu na domácí měnu
- posun křivka SAS dolů bude způsoben poklesem cen vstupů – **agregátní nabídka roste**
- **nominální faktory** – faktory posouvající křivku agregátní nabídky nahoru nebo dolů
- **reálné faktory** – faktory posouvající křivku agregátní nabídky doleva nebo doprava
 - faktory jako u dlouhodobé agregátní nabídky – množství a produktivita výrobních faktorů
- posun LAS by byl spojen s posunem SAS ve stejném směru

5.3. Agregátní poptávka a agregátní nabídka - rovnováha

- **rovnovážný reálný produkt** – Y_0 – místo, kde se protíná křivka agregátní poptávky s křivkou SAS
- rovnovážný produkt a rovnovážná P jsou dosaženy, pokud se agregátní poptávka a agregátní nabídka rovnají

Rovnováha po růstu agregátní poptávky

- reálný produkt se může vlivem změn agregátní poptávky a agregátní nabídky odchylovat od potenciálního produktu
- růst agregátní poptávky např. z důvodu zvýšených vládních nákupů
- křivka agregátní poptávky se posune doprava, proto začínají růst ceny a firmy zvyšují produkci (kvůli zisku)
- firmy o něco zvýší nominální mzdu (aby nezměnila potenciální produkt) a zaměstnanci začnou více pracovat a reálný produkt se zvýší
- neudržitelnost produktu nad potenciálním produktem:
 - zaměstnanci zjistí, že nom. mzdy rostou, ale mohou si koupit méně statků a služeb (=klesla reál. mzda)
 - je to kvůli růstu cenové hladiny rychleji jak nominální mzdy
 - zaměstnanci poté požadují další nárůst nominálních mezd, poté firmám rostou náklady
 - pokles krátkodobé agregátní nabídky – křivka SAS se posune nahoru
- **peněžní iluze** – zaměstnanci ztotožňují růst nominálních mezd s růstem reálných mezd, aniž si uvědomují změnu cenové hladiny
 - reálné mzdy proto klesají
- produkt se může pod vlivem peněžní iluze krátkodobě vychýlit, ale dlouhodobě se vždy vrací na svůj potenciální produkt
- další vysvětlení dle fixních nominálních mezd:
 - jestliže vzroste v krátkém období agregátní poptávky, roste tím i cenová hladina
 - při fixních nominálních mzdách klesají reálné mzdy
 - zvýšení nominálních mezd povede k posunu křivky SAS nahoru a reálný produkt se vrací zpět na svou potenciální úroveň
 - jediným dopadem v dlouhém období je pouze zvýšení cenové hladiny

Rovnováha po poklesu agregátní poptávky

- agregátní poptávka poklesne např. vlivem poklesu nominální zásoby peněz nebo snížením vládních nákupů
- křivka AD se posune doleva
- cenová hladina klesá
- firmy by mohly snížit mzdy, a tím snížit své náklady, ale to jim neumožňují kolektivní smlouvy (fixnost mezd)
- firmy propouštějí zaměstnance a snižují výrobu
- reálný produkt klesá
- časem kolektivní dohody vyprší, uzavírají se nové – kvůli nezaměstnanosti zam-ci přistoupí ke snížení mezd
- jakmile klesnou mzdy, klesnou firmám náklady a agregátní nabídka vzroste – křivka ag.nabídky posun dolů
- dlouhodobě žádná strnulost nominálních mezd neexistuje a reálný produkt se vrací na svůj potenciální produkt

Rovnováha po poklesu agregátní nabídky

- znamená posun křivky SAS nahoru může způsoben např. růstem cen ropy
- firmy mají vyšší náklady, ale nemohou snížit mzdy, proto propustí část svých zaměstnanců
- reálný produkt klesá a roste nezaměstnanost
- časem kolektivní smlouvy vyprší a zaměstnanci kvůli nezaměstnanosti souhlasí se snížením nominálních mezd
- pokles nominálních mezd vrací křivku agregátní nabídky zpět a produkt se vrací na svou potenciální úroveň
- pokles agregátní nabídky (pokles reálného produktu a růst cenové hladiny) má pro ekonomiku horší dopady než pokles agregátní poptávky (klesá produkt, ale zároveň klesá i cenová hladina)
- v dlouhém období se ekonomika vždy nachází na potenciálním produktu
- krátkodobě může být z něho vychýlena změnami agregátní poptávky nebo krátkodobé agregátní nabídky
- toto vychýlení je často tak výrazné a časově dlouhé, že je potřeba vnějších zásahů, které může provádět vláda (fiskální politika) nebo CB (měnovou politikou)
- to zejména platí při poklesech agregátní poptávky a agregátní nabídky – propadá se reálný produkt a roste nezaměstnanost

6. Hospodářské cykly a ekonomický růst

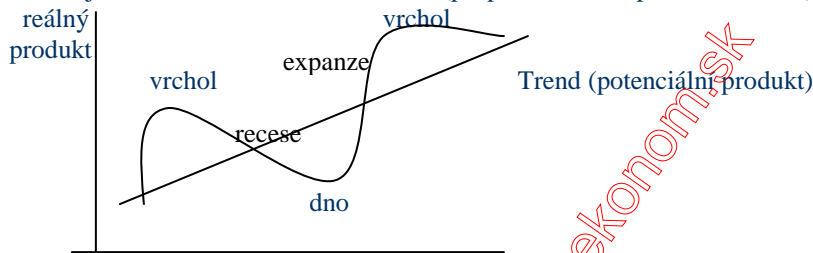
6.1. Hospodářské cykly

Fáze hospodářského cyklu

- hospodářský cyklus představuje kolísání reálného hrubého domácího produktu kolem potenciálního produktu
- dvě základní fáze hospodářského cyklu:

- **recese** - reálný produkt klesá, ekonomika se posouvá pod svůj potenciální produkt („dlouhodobý trend“)
 - firmám se hromadí zásoby, začnou omezovat investice a svou produkci
 - v důsledku toho roste nezaměstnanost, lidé mají nižší příjmy a omezí svou spotřebu
 - nastává pokles reálného produktu
- **expanze** - reálný produkt roste, ekonomika se posouvá nad svůj potenciální produkt
 - firmy nabírají nové pracovníky, zvyšují výrobu a začínají investovat
 - lidem rostou příjmy, zvyšují své spotřební výdaje
 - reálný produkt roste

- dvě fáze jsou od sebe oddělené **vrcholem** (při přechodu z expanze do recese) nebo **dnem** (recese → expanze)

- **mezera produktu** - odchylka skutečného reálného produktu od potenciálního produktu
 - při kladné mezeře produktu je skutečný produkt nad potenciálním produktem
 - v případě záporné mezery produktu je skutečný produkt pod potenciálním produktem
- v praxi se pozoruje pouze vývoj reálného produktu a ne i odchylka produktu od potenciálního produktu
- **recese** - reálný produkt klesá alespoň o dvě po sobě jdoucí čtvrtletí
 - neznamená ovšem, že se všem firmám daří špatně - některé firmy mohou v tomto období i růst
 - z hlediska výdajové stránky HDP jsou na recesi nejcitlivější investice (zahrnující i zásoby)
 - vždy klesá reálný produkt, cenová hladina však může vzrůst (v případě negativního nabídkového šoku) nebo může klesnout (negativní poptávkový šok)
- **expanze** - reálný produkt roste o dvě po sobě jdoucí čtvrtletí
 - vždy roste reálný produkt, cenová hladina však může vzrůst (pozitivní poptávkový šok) nebo může klesnout (pozitivní nabídkový šok)
- **stagnace** - reálný produkt se v podstatě nemění
- **deprese** - recese dlouhotrvající a hluboká
 - nejznámější - tzv. velká hospodářská deprese (krize) v letech 1929-1933
 - počátek spojován s krachem na newyorské burze v říjnu 1929
 - deprese nepostihla pouze Spojené státy, ale celý svět
- hospodářský cyklus nepostihuje ekonomiku izolovaně, častější je propojenost hospodářského cyklu mezi zeměmi

Příčiny hospodářských cyklů

- kolísání ekonomiky je způsobeno buď ze strany agregátní poptávky („poptávkový šok“) nebo ze strany agregátní nabídky („nabídkový šok“)
- poptávkové a nabídkové šoky mohou být pozitivní (vedou k expanzi) a negativní (vedou k recesi)

Poptávkové šoky

- přichází ze strany agregátní poptávky
- základní čtyři komponenty:
 - spotřeba
 - investice

- vládní nákupy
- čistý export
- cokoliv, co ovlivní pozitivně některou z těchto komponent, způsobí pozitivní poptávkový šok (a obráceně)
- faktory ovlivňující komponenty rozdělujeme na monetární (změny peněžní zásoby) a reálné (ostatní)

- reálný faktor:

- recese může být způsobena např. vypuknutím pesimismu spotřebitelů, pesimismu investorů (např. kvůli obavám z budoucnosti), omezením vládních výdajů, poklesem exportu z důvodu negativního vývoje v zahraničí atd– posouvají křivku AD doleva
- firmám se začínají hromadit zásoby, musí omezovat produkci, propouštět zaměstnance, snižují cenu produkce
- klesá reálný produkt a klesá cenová hladina

- monetární faktor:

- obdobné vyvolání recese vyvoláním poklesu peněžní zásoby
- nižší peněžní zásoba vede k růstu úrokové míry
- firmy omezují investice, neboť se jim zdražily zdroje
- lidé kvůli nižší peněžní zásobě omezují spotřebu
- křivka AD se posouvá dolů
- nastává recese

- expanze vzniká, jestliže vypukne optimismus spotřebitelů nebo investorů, vláda zvýší své výdaje či se světová poptávka přesune na domácí zboží (reálné faktory)
- růst peněžní zásoby (monetární faktor)
- křivka AD se posouvá doprava
- firmám se zvyšují objednávky, zvyšují produkci, najímají dodatečně pracovníky a zvyšovat ceny produkce
- výsledkem je růst reálného produktu a růst cenové hladiny
- při růstu peněžní zásoby klesá úroková míra, firmy provádějí vyšší investice a lidé vyšší spotřební výdaje

Nabídkové šoky

- přicházejí ze strany krátkodobé agregátní nabídky
- faktory způsobující změny v agregátní nabídce rozdělujeme na nominální a reálné

- nominální faktory:

- změny cen vstupů do výroby

- reálné faktory

- změny množství výrobních faktorů a jejich produktivity
- recese nastane, vzrostou-li ceny vstupů (nečastěji růst cen ropy, růst nominálních mezd, nepřímých daní apod.)
- křivka SAS se posune nahoru
- firmy budou ochotny nabízet stejné množství produkce pouze za vyšší ceny
- nová rovnováha se ustanoví při vyšší P a při nižším reálném produktu
- recese může vzniknout i vlivem negativního působení reálných faktorů (snížení počtu výrobních faktorů, zhoršení jejich produktivity apod.)
- negativní reálné nabídkové faktory mohou nastat např. v důsledku přírodních katastrof
- k expanzi by mohlo dojít vlivem pozitivního nabídkového šoku v podobě technologických inovací (roste produktivita práce)
- díky tomu jsou firmy schopné nabízet více produkce za nižší cenu
- křivka SAS by se posunula doprava a nový bod rovnováhy by byl při vyšším reálném produktu a nižší P

Politický hospodářský cyklus

- tzn. teorie politického hospodářského cyklu vysvětluje kolísání ekonomiky střídáním expanzivních a restriktivních politik vlád v závislosti na volbách
- vláda před volbami zvyšuje své výdaje (expanzivní politika), tím roste reálný produkt, klesá nezaměstnanost
- vláda získává popularitu u voličů
- nadměrná expanze vyvolá inflační tlaky, proto vlády po volbách přijímají restriktivní politiku – omezí své výdaje
- tím začne klesat míra inflace, ale dojde i k poklesu produkce a nárůstu nezaměstnanosti
- střídání expanzivní a restriktivní vládní politiky vede k fluktuacím ekonomiky („hospodářským cyklům“)

6.2. Ekonomický růst

- ekonomický růst znamená růst potenciálního produktu (posun křivky dlouhodobé agregátní nabídky doprava)

Potenciální produkt – ekonomický růst

- potenciální produkt – produkt při plném využití všech zdrojů (neboli maximální produkční kapacita)
 - časem se mění
- změny agregátní nabídky – nominální změny (změny cen vstupů)
 - změny reálné (změny množství výrobních faktorů a produktivity výrobních faktorů)
 - jsou spojeny i se změnami produkční kapacity země
 - proto se pod jejich vlivem posouvá SAS spolu s LAS

Zdroje ekonomického růstu

- růst potenciálního produktu
- faktory ovlivňující výši potenciálního produktu jsou i faktory ovlivňující ekonomický růst
- ekonomický růst může být způsoben dvěma faktory:
 - zvýšením množství výrobních vstupů (více práce, více fyzického kapitálu, přírodních zdrojů)
 - zlepšením produktivity výrobních vstupů
- kapitál – celkové fyzické množství jednotlivých forem kapitálu (stroje, zařízení, budovy apod.) k určitému časovému okamžiku
 - zásoba kapitálu je zvyšována investicemi
 - v obráceném směru ale působí to, že kapitál je během svého využívání opotřebován
- obyvatelé – ne všichni jsou jako pracovní vstup
 - započítáváme pouze ekonomicky aktivní obyvatelstvo
- přírodní zdroje – další výrobní vstup
 - zásoba půdy je daná
 - u surovin dělíme na obnovitelné zdroje (dřevo) a neobnovitelné zdroje (ropa, uhlí apod.)
 - používání neobnovitelných zdrojů vznikají obavy, že jejich vyčerpání může být příčinou zastavení ekonomického růstu
 - pak klesají zásoby neobnovitelných zdrojů vedoucí k růstu jejich cen
 - to způsobí otevírání nových ložisek, větší optimalizaci jejich používání a nahrazování méně vzácnými substituty
- produktivita výrobních faktorů – zahrnujeme všechny ostatní faktory ovlivňující produkt, vyjma fyzického množství práce, kapitálu a přírodních zdrojů
 - lidský kapitál – zlepšení kvality vstupu práce vlivem vzdělání, zkušeností ...
 - technologie – výrobní postup, poznatky, myšlenky
 - technologický postup zvyšuje produkci i beze změn počtu výrobních faktorů
- v reálném životě se často ekonomický růst ztotožňuje s růstem skutečného reálného HDP
- vzorec ekonomického růstu:

$$gHDP = \frac{HDP_t - HDP_{t-1}}{HDP_{t-1}} \cdot 100$$

- **gHDP** – tempo růstu skutečného reálného HDP
- **HDP_t** – velikost skutečného reálného HDP ve sledovaném roce
- **HDP_{t-1}** – velikost skutečného reálného HDP v roce předcházejícím
- výsledek dostáváme v %
- tempo růstu reálného HDP je často vztahováno na jednoho obyvatele
- tzn. tempo růstu reálného HDP na jednoho obyvatele vypočítáme, když od tempa růstu reálného HDP odečteme tempo růstu obyvatelstva (vše v procentech)

$$gHDP_{obyv.} = gHDP - gO$$

- **gHDP_{obyv.}** – tempo růstu reálného produktu na jednoho obyvatele
- **gHDP** – tempo růstu reálného HDP v procentech
- **gO** – tempo růstu obyvatelstva v procentech

Základní rovnice růstového účetnictví

- Sollow model – nepočítá s přírodními zdroji

$$\dot{Y}^* \equiv \Psi + w \cdot k + (1-w) \cdot L$$

- y^* - tempo růstu potenciálního produktu
- Ψ - tempo růstu produktivity výrobních faktorů (technologie)
- k - tempo růstu kapitálu (o kolik % vzroste kapitál)
- w - váha produktu v kapitálu
- L - tempo růstu pracovní síly (je stejné jako tempo růstu obyvatelstva)
- $(1-w)$ - podíl práce na potenciálním produktu
- podíl práce a kapitálu = 1

Tempo růstu potenciální produktu na obyvatele

$$\begin{aligned} y^* - L &\equiv \Psi + w \cdot k + (1-w) \cdot L - L \\ y^* - L &\equiv w \cdot (k - L) + \Psi \end{aligned}$$

- konstantní výnosy z rozsahu = oba výrobní faktory jsou zvýšeny stejným tempem takže i produkt vzroste stejným tempem

www.euroekonom.sk

7. Nezaměstnanost

7.1. Měření nezaměstnanosti

- dělení obyvatelstva:

- ekonomicky aktivní obyvatelstvo („pracovní síla“)

- zaměstnané – osoby starší 15-ti let mající placené zaměstnání, nebo sebezaměstnaní

- nezaměstnané – osoby starší 15-ti let splňující tři podmínky:

- nejsou zaměstnané nebo sebezaměstnané
- aktivně hledají práci
- jsou schopné nastoupit do práce nejpozději do 14 dnů

- ekonomicky neaktivní obyvatelstvo (děti, studenti, důchodci apod.)

- výpočet míry nezaměstnanosti:

$$u = \frac{U}{L + U} \cdot 100$$

- u – míra nezaměstnanosti v procentech

- U – počet nezaměstnaných

- L – počet zaměstnaných

- **míra nezaměstnanosti** – procento nezaměstnaných z ekonomicky aktivního obyvatelstva

- **registrovaná míra nezaměstnanosti** – zveřejňuje Ministerstvo práce a sociálních věcí

- za nezaměstnané jsou brány osoby, které jsou registrované na úřadech práce

- **výběrové šetření pracovních sil** – provádí Český statistický úřad

- zjišťuje počet nezaměstnaných v domácnostech

- údaje pak využívá např. Eurostat

7.2. Typy nezaměstnanosti

Frikční nezaměstnanost

- „vyhledávací nezaměstnanost“

- existuje z důvodu určitého času nutného k vyhledání místa

- vzniká když pracovník sám opustí své zaměstnání a hledá si nové, nebo když zaměstnanec dostane výpověď a opět mu trvá, než si najde nové, studenti dokončí studia atd.

- často se zařazuje i tzv. **sezónní nezaměstnanost** - typická pro zemědělství nebo stavebnictví

- v souhrnu existují v ekonomice volná pracovní místa

- frikčně je nezaměstnaným člověk jen dočasně

- bude v ekonomice existovat vždycky

Strukturální nezaměstnanost

- kvůli strukturálním změnám v ekonomice (útlum či expanze některých odvětví)

- vzniká z důvodu kvalifikačního nebo místního nesouladu mezi poptávkou a nabídkou práce (viz. doly, hutě)

- v souhrnu jsou v ekonomice volná pracovní místa

- hlavní příčinou regionálních rozdílů v míře nezaměstnanosti

Cyklická nezaměstnanost

- spojena s cyklickým vývojem ekonomiky

- při recesi (klesá HDP) roste počet nezaměstnaných

- při expanzi počet nezaměstnaných klesá

- existuje všeobecný přebytek nabídky práce nad poptávkou po práci

- zasahuje všechna odvětví v ekonomice (oproti strukturální, která postihuje pouze některá odvětví)

7.3. Plná nezaměstnanost a přirozená míra nezaměstnanosti

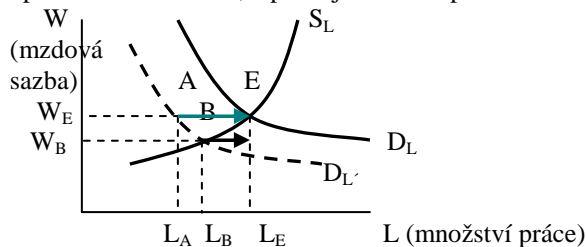
- **plná zaměstnanost** – zaměstnanost, kdy ekonomika pracuje na hladině potenciálního produktu

- **přirozená míra nezaměstnanosti** – míra nezaměstnanosti, která ekonomika dosahuje na své potenciální úrovni (ze strukturální a frikční nezaměstnanosti)

- pokud existuje plná zaměstnanost, existuje určitá míra nezaměstnanosti, kterou nazýváme přirozenou
- v ekonomice nacházející se na svém potenciálním produktu bude vždy existovat nezaměstnanost
- hodnota přirozené míry nezaměstnanosti se liší země od země a dochází k jejímu vývoji v čase
- faktory ovlivňující přirozenou míru nezaměstnanosti
 - demografické změny – některé skupiny obyvatelstva mají vyšší míru nezaměstnanosti, než je průměr ve společnosti (jedná se o mladé pracovníky a ženy) mladším trvá déle, než si najdou práci
 - vládní politika – vláda ovlivňuje trh práce stanovení neúměrně vysoké podpory v nezaměstnanosti působí nemotivačně na ty, co si hledají místo
 - strukturální změny v politice – útlumy a expanze některých odvětví působí na výši strukturální nezaměstnanosti, která je součástí přirozené míry nezaměstnanosti
- přirozenou míru nezaměstnanosti značíme u^*

7.4. Dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost

- poptávku po práci reprezentují firmy a nabídku domácnosti (lidé)
- poptávka po práci je klesající, protože čím je nižší mzdová sazba, tím více pracovníků firmy zaměstnají
- jestliže mzdová sazba roste, nabídka práce se zvyšuje
- nabídka práce nemůže růst donekonečna (při dostatečně vysoké mzdové sazbě by již byla zaměstnána veškerá pracovní síla v zemi, a proto je nabídka práce od této mzdy již zcela neelastická (vertikální)

- rovnováha v bodě E – v bodě E je při rovnovážné mzdové sazbě (W_E) zaměstnáno rovnovážné množství práce – pracovníků (L_E)
- při poklesu poptávky po produkci firem se budou hromadit zásoby firem a poté firmy omezí poptávku po práci (znázorněno posunem křivky poptávky po práci doleva)
- zpočátku vzniká na trhu práce nerovnováha (nabídka práce > poptávka po práci (rozsah úsečky AE))
- to povede k poklesu mzdové sazby (zaměstnanci budou ochotni pracovat za nižší mzdu)
- nová úroveň zaměstnanosti se ustálí na úrovni L_B
- **dobrovolně nezaměstnaní** – lidé nechtějí při dané mzdové sazbě pracovat
- počáteční rovnováha bodě E – při rovnovážné mzdové sazbě (W_E) zaměstnáno rovnovážné množství práce – pracovníků (L_E)
- dojde k poklesu poptávky po produkci firem
- firmy omezí poptávku po práci, posun křivky D_L doleva
- na trhu práce vzniká nerovnováha (nabídka práce > poptávka po práci) v rozsahu úsečky AE)
- nyní nedojde k poklesu mzdové sazby (jsou uzavřeny kolektivní smlouvy neumožňující pokles mzdových sazeb)
- pokud zůstane sazba na úrovni W_E , firmy zaměstnají pouze L_A pracovníků, přitom by ale chtělo pracovat L_E
- **nedobrovolná nezaměstnanost** – rozdíl mezi těmi, co chtějí pracovat a těmi, kteří nakonec pracují
 - při dané mzdové sazbě chtějí pracovat, ale místo neseženou
- pokud by došlo k pokluse mzdové sazby na W_B , žádná nedobrovolná nezaměstnanost by neexistovala

Minimální mzda

- dojde k uzákonění minimální mzdové sazby (stanovena nad úrovní rovnovážné sazby, rovnováha zůstává nedotčena)
- vyšší minimální mzdová sazba povede k tomu, že ze strany firem bude nižší poptávané množství práce (bod A)
- nabízené množství práce vzroste (bod B)
- nedobrovolná nezaměstnanost – rozmezí úsečky AB
- minimální mzda může způsobovat nedobrovolnou nezaměstnanost pouze u lidí s nízkými příjmy

7.5. Dopady nezaměstnanosti

Ekonomické dopady

- nezaměstnanost znamená plýtvání zdroji, které má ekonomika k dispozici
- míra nezaměstnanosti > přirozená míra nezaměstnanosti = ekonomika vyprodukuje méně, než na úrovni pot. prod.
- **Okunův zákon** – je-li skutečná míra nezaměstnanosti o 1 procentní bod nad úroveň přirozené míry nezaměstnanosti, skutečný produkt bude o 2 procentní body pod svou potenciální úroveň
 - zachycuje ekonomické náklady nezaměstnanosti v podobě odchylky skutečného produktu od potenciálního produktu
- individuální ekonomické dopady jednotlivců a jejich rodin

Sociální dopady

- s nezaměstnaností je spojena kriminalita, alkoholismus, sebevraždy, xenofobie atd.
- tato negativa rostou s prodlužující se dobou, po kterou je člověk nezaměstnaný
- **dlouhodobá nezaměstnanost** – nezaměstnanost delší než jeden rok a déle
- dlouhodobě nezaměstnaní ztrácí své pracovní návyky, pak jsou méně atraktivní pro zaměstnavatele

7.6. Politika zaměstnanosti

- **pasivní politika zaměstnanosti** – tlumení dopadů nezaměstnanosti v podobě podpor v nezaměstnanosti
- **aktivní politika zaměstnanosti** – vytváření nových pracovních míst, zvýšení flexibility pracovní síly atd.
 - v ČR podoba rekvalifikací, společensky účelových pracovních míst, absolventských a praktikantských míst, veřejně prospěšných míst, chráněných dílen atd.
- pokud je ekonomika postižena cyklickou nezaměstnaností, možnost využít i expanzivní fiskální a monetární politiky
- vláda by měla přijímat opatření vedoucí k větší flexibilitě na trhu práce (zlepšením informovanosti o volných pracovních místech, zlepšením dopravní obslužnosti, přiměřenou sociální politikou atd.)

www.euroekonomi.sk

8. Inflace

8.1. Měření inflace

- růst všeobecné cenové hladiny
- **všeobecná cenová hladina** – průměrná cenová hladina v ekonomice
- růst všeobecné cenové hladiny znamená růst cen všech statků a služeb
- některé mohou stagnovat nebo i klesat, ale v průměru ceny rostou
- při inflaci klesá kupní síla peněz, rostou-li ceny, pak za stejný obnos peněz si můžeme koupit méně
- k zjištění všeobecné cenové hladiny se využívají tři základní cenové indexy:
 - index spotřebitelských cen
 - index cen výrobců
 - deflátor hrubého domácího produktu

Index spotřebitelských cen (CPI)

- nejpoužívanější cenový index pro zjišťování inflace
- statistikové každý měsíc zjišťují ceny určitého koše statků a služeb, které byly zařazeny do koše dle výdajů průměrné domácnosti v určitém roce („základním roce“ – u nás 2005)
- v současnosti tento koš obsahuje 729 statků a služeb, které jsou agregovány do 12 skupin
- použité ceny v sobě obsahují i nepřímé daně (daň z přidané hodnoty, spotřební daně)
- statistikové nejdříve vydělí cenu statku ve sledovaném období (roce) cenou tohoto statku v základním období a tento podíl pak vynásobí váhou tohoto statku v celém spotřebním koši
- to udělají u všech statků a služeb obsažených ve spotřebním koši a provedou jejich součet
- tak dostanou průměrnou (všeobecnou) cenovou hladinu ve sledovaném období (roce)
- dle vzorce:

$$CPI = \frac{\sum_i p_{1i} \cdot w_i}{\sum_i p_{0i} \cdot w_i} \cdot 100$$

- p_{1i} - cena i-tého statku či služby ve sledovaném roce
- p_{0i} - cena tohoto statku či služby v základním období
- w_i - váha tohoto statku či služby v celém spotřebním koši

Index cen výrobců (PPI)

- sleduje se několik indexů (např. index cen zemědělských výrobců, index cen průmyslových výrobců, index cen stavebních prací atd.)
- je založen na stejném principu jako CPI v tom smyslu, že zde opět existuje určitý fixní koš
- má ale jiné složení než CPI
- vypovídá o konkurenceschopnosti výrobců
- změny v PPI se většinou časem promítají do indexu spotřebitelských cen

Deflátor hrubého domácího produktu

$$\text{Deflátor HDP} = \frac{\text{nominální HDP}}{\text{reálný HDP}} \cdot 100$$

- nominální HDP – ohodnocen běžnými cenami sledovaného roku
- reálný HDP – ohodnocen stálými cenami základního roku
- jsou zde zachyceny všechny statky a služby vyprodukované v dané ekonomice
- neexistuje zde žádný fixní koš vybraných výrobků

Míra inflace

- pomocí výše uvedených cenových indexů zjistíme všeobecnou cenovou hladinu (růst cenové hladiny v %)
- inflaci vyjadřujeme jako míru inflace, neboli procentní změnu za nějaké časové období
- meziroční míra inflace:

$$\pi_{04/03} = \frac{CPI_{2004} - CPI_{2003}}{CPI_{2003}} \cdot 100$$

- π – míra inflace
- zde jsme použili index spotřebitelských cen

Deflace a desinflace

- **deflace** – opak inflace
 - pokles všeobecné cenové hladiny
- **desinflace** – pokles tempa míry inflace
- jestliže by všeobecná cenová hladina v prvním roce vzrostla o 5% a ve druhém roce pouze o 3%, jedná se o desinflaci
- pokud ve druhém roce všeobecná cenová hladina klesla o 2%, jedná se o deflaci

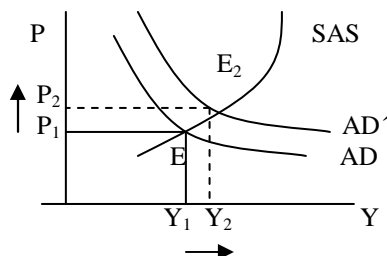
8.2. Příčiny inflace

- tři typy inflace:

- poptávková inflace
- nabídková inflace
- setrvační inflace

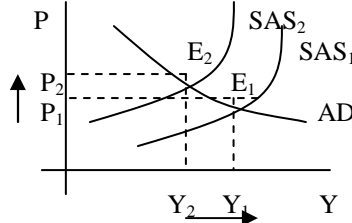
Poptávková inflace

- způsobena pozitivním poptávkovým šokem (způsoben vším, co vede k posunu křivky AD doprava)
- jedná se o růst vládních výdajů, růst investičních výdajů firem, růst spotřebních výdajů domácností, zvýšení čistého exportu

- původní rovnováha v bodě E při rovnovážném Y_1 a rovnovážné cenové hladině P_1
- dojde k pozitivnímu poptávkovému šoku, např. se zvýší vládní nákupy statků a služeb, křivka AD se posune doprava a nová rovnováha se ustanoví v bodě E_2
- přitom došlo k růstu cenové hladiny na P_2 a zároveň se produkt zvýšil na Y_2

Nabídková inflace

- nabídkové inflaci se často říká nákladová
- z důvodu růstu nákladů klesá agregátní nabídka – křivka SAS se posune nahoru (firmy při růstu nákladů budou ochotny nabízet stejné množství produkce pouze za vyšší ceny)
- růst nákladů – např. zvýšení nominálních mezd, růst světových cen surovin
- původní rovnováha je v bodě E_1 při rovnovážném Y_1 a rovnovážné P_1
- dojde k negativnímu nákladovému šoku (zvýšení cen ropy), křivka SAS se posune nahoru a nová rovnováha je v bodě E_2
- P vzroste na P_2
- na rozdíl od poptávkové inflace zde dochází k poklesu produkce
- klasickým ilustračním příkladem jsou tzv. ropné šoky v 70. letech minulého století
- v roce 1973 vypukla tzv. Jom-kippurská válka mezi Egyptem a Izraelem
- organizace zemí vyvážejících ropu (OPEC) zvýšila cenu ropy a zároveň bylo na některé státy v čele s USA uvaleno embargo na vývoz ropy
- cena ropy kvůli tomu vzrostla ze 3 dolarů za barel na 12 dolarů

Setrvačná inflace

- vzniká vlivem očekávání inflace, které se promění ve skutečnou inflaci
- spojena s tzv. inflačním očekáváním
- zaměstnanci při kolektivním vyjednávání o mzdách očekávají určitou míru inflace, banky při stanovování výše

- úroků z úvěrů očekávají určitou míru inflace, firmy při stanovování cen svých výrobků vycházejí z očekávaného nárůstu cen surovin atd.
- viz. obrázek v knize – původní rovnováha v bodě E1
- zaměstnanci očekávají určitou míru inflace, požadují nárůst mezd minimálně ve stejné výši (reálná mzda by se změnila)
- pokud firmy vyhoví, zvýší se jim náklady, to povede k nepříznivému nabídkovému šoku a křivka SAS se posune nahoru
- při stejné AD by se produkt dostal pod svou potenciální úroveň a vzrostla by nezaměstnanost
- vláda na to reaguje zvýšením svých výdajů a nebo centrální banka zvýší peněžní zásoby, proto se křivka AD posune doprava
- novým bodem rovnováhy je bod E2 při stejném potenciálním produktu a vyšší P2
- zaměstnanci opět očekávají určitou míru inflace, požadují nárůst mezd a firmám rostou náklady
- křivka SAS se posune znovu nahoru, dochází k poklesu produktu, růstu nezaměstnanosti, vláda zvýší vládní nákupy nebo CB zvýší peněžní zásobu a křivka AD se posune doprava
- novým bodem rovnováhy je bod E3, ale pouze krátkodobě, neboť celý postup se poté opakuje
- **mzdově inflační spirála** – postupné zvyšování inflace (které jsme zde popsali)
 - vzniká, pokud se očekávaná inflace promítne do růstu mezd, který je doprovázen neustálým zvyšováním peněžní zásoby

8.3. Závažnost inflace

- tři typy inflace dle závažnosti:

- mírná inflace
- pádivá inflace
- hyperinflace

Mírná inflace

- dosahuje jednociferných hodnot
- lidé věří penězům, drží hotovost nebo vklady v bankách
- uzavírají i dlouhodobé smlouvy v penězích

Pádivá inflace

- inflace ročně dosahuje dvou či trojciferných hodnot
- lidé přestávají věřit penězům a snaží se jich držet co nejméně
- dochází k indexaci (smlouvy mají inflační dodatky - např. růst mezd podle inflace, růst cen statků dle inflace, úrokové míry v bance podle inflace atd.)

Hyperinflace

- míra inflace dosahuje stovky či tisíce procent ročně
- lidé opouštějí peníze, rozmáhají se platby v zahranič. měnách, dochází ke směnnému obchodu (zboží za zboží)
- nejtypičtější příklad hyperinflace je situace v Německu po 1. světové válce

8.4. Dopady inflace

Nominální a reálný důchod

- **nominální důchod** – počet korun, které obdržíte, např. ve formě mzdy, zisku, nájemného, úroku v bance atd.
- **reálný důchod** – množství statků a služeb, které si za daný nominální důchod můžeme koupit
- pokud mzda roste rychleji (procentně), než rostou ceny, můžeme za svou výplatu koupit více statků a služeb, tzn. vzrostl reálný důchod
- pokud mzda roste, ale ceny rostou stejně, můžeme koupit přesně tolik statků a služeb, kolik jsme si jich mohli koupit před zvýšením mzdy a zvýšením cen, neboli náš reálný důchod se nezměnil
- naše mzda sice poroste, ale my si můžeme koupit méně statků a služeb – ceny rostou rychle než mzdy, tzn. náš reálný důchod klesl
- to samé platí i pro zisky z podnikání, pro nájemné, úroky atd.

$$\% \text{ změna reálného důchodu} = \% \text{ změna nominál. důchodu} - \% \text{ změna cenové hladiny}$$

- pokud mzda poroste meziročně o 6% a míra inflace je 2%, reálný důchod vzroste přibližně o 4%
- pokud míra inflace bude v následujícím roce 3%, prosadíme si v kolektivní smlouvě růst mezd o 3%, reálný důchod se nezmění
- problém nastává, jestliže inflace vypukne, aniž bychom ji očekávali

- dopady neočekávané inflace:

- negativně dopadne na příjemce stálých nominálních příjmů (příjemci sociálních dávek a důchodci)
- i při prosazení růstu mezd, pokud nárůst bude nižší než inflace, náš reálný důchod klesne
- negativně se projeví v příjmech většiny lidí, protože budou platit vyšší daně (při růstu mezd se můžeme posunout do vyššího daňového pásma a zaplatíme více na daních – **taxfance**)
- negat. se projeví u úspor v bance– reálně ztratíme (při úroku 3%, míra inflace bude vyšší než 3%)
- pozitivně bude působit na dlužníky – při splácení hypotéky s úrokovou sazbou 5% a kvůli inflaci vzrostou mzdy, vrátíme méně hodnotné peníze
- negativně působí při rozhodování firem ohledně investic – firmy při plánování investic porovnávají reálné výnosy s reálnými náklady. Pokud se mezitím změní míra inflace, jejich očekávání nebude odpovídat realitě. Inflace může odradit firmy od investování
- inflace způsobuje další náklady spojené s tisknutím nových cenovek v obchodech, náklady spojené s častějším kolektivním vyjednáváním atd.

8.5. Protinflační politika

- boj s inflací s sebou nese náklady, a to zejména v podobě poklesu produkce a růstu nezaměstnanosti

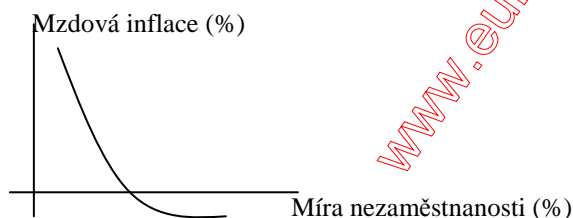
- opatření, která lze přijmout:

- **Monetární restrikce** – CB např. sníží množství peněz v oběhu nebo zvýší úrokové míry. Tím dojde k poklesu AD. Vedle poklesu produkce a zaměstnanosti klesne i cenová hladina
- **Fiskální restrikce** – vláda také může omezit své výdaje nebo zvýšit daně, dojde k poklesu AD, P klesá, ale za cenu poklesu produkce a zaměstnanosti
- **Odstranění očekávání** – vládě a CB se podaří odstranit očekávání prováděním důvěryhodnou politikou (např. dopředu prohlásí, že podniknou různé kroky ke snížení inflace, poté ekonomické subjekty změni svá očekávání. Pokud se slib nezdaří, inflační očekávání se nezmění a problém setrvalé inflace bude přetrvávat).
- - **cenová a mzdová regulace** – vláda zmrazí růst mezd a cen. Dochází k potlačení informační funkce cen a často mohou tato opatření inflaci pouze oddálit. Po zrušení cenové a mzdové regulace může inflace vypuknout znovu

8.6. Phillipsova křivka – inflace a nezaměstnanost

Původní mzdová verze Phillipsovy křivky

- Phillipsova křivka zachycuje negativní vztah mezi mírou mzdové inflace a mírou nezaměstnanosti

- čím vyšší je míra nezaměstnanosti, tím nižší je mzdová inflace a obráceně
- pokud je nízká míra nezaměstnanosti, musí firmy k najmutí dodatečných pracovníků nabídnout vyšší mzdu
- zaměstnanci si při nízké míře nezaměstnanosti mohou říci o vyšší mzdu
- je-li míra nezaměstnanosti vysoká, zaměstnanci jsou ochotni vzít místo i za nižší mzdu
- **přirozená míra nezaměstnanosti** - nulová míra inflace je spojena s určitou mírou nezaměstnanosti

Cenová Phillipsova křivka

- P.A. Samuelson a R. M. Solís nahradili mzdovou inflaci v původní Phillipsově křivce cenovou inflaci
- vyšli z předpokladu, že firmy zvyšují své ceny (tím roste inflace) dle toho, jak jim rostou mzdové náklady
- firmy nepromítnou růst mezd do cen svých produktů, když zaměstnanci vyrobí více, neboli když roste produktivita práce

$$\text{Cenová inflace (\%)} = \text{Mzdová inflace (\%)} - \text{Růst produktivity práce (\%)}$$

- na levou vertikální osu nanášíme cenovou inflaci a na pravou vertikální osu mzdovou inflaci
- mzdová inflace vychází ze dvou procent, cenová inflace při nula procentech
- takto modifikovaná **Phillipsova křivka** vyjadřuje negativní vztah mezi cenovou inflací a mírou nezaměstnanosti
- v této podobě ukazuje, že si vláda a CB mohou vybrat (buď bude nízká míra nezaměstnanosti, ale za cenu vysoké míry inflace, nebo bude nízká míra inflace, ale za cenu vysoké míry nezaměstnanosti)
- krátkodobě si může vláda volit mezi mírou nezaměstnanosti a mírou inflace; v dlouhém období to neexistuje

- nelze dosáhnout nízké míry inflace a zároveň i nízké míry nezaměstnanosti

Phillipsova křivka rozšířená o očekávání

- M. Friedman přišel s kritikou Phillipsovy křivky na konci 60. let minulého století
- dle něj platí substituční vztah mezi inflací a mírou nezaměstnanosti pouze v krátkém období vlivem peněžní iluze
- viz obrázek v knize – Phillipsova křivka při nulové inflaci protíná míru nezaměstnanosti při přirozené míře nezaměstnanosti (míra nezaměstnanosti, která odpovídá potenciálnímu produktu)
- vládě se zdá míra nezaměstnanosti vysoká, a proto zvýší vládní nákupy, ale ji snížila
- vlivem růstu AD firmy nabírají více pracovníků a nabídnou jim vyšší mzdy, lidé budou vlivem peněžní iluze více pracovat, porostou ceny a tedy i inflace
- z výchozího bodu se posuneme po Phillipsově křivce doleva
- vláda snížila míru nezaměstnanosti na 3% a zaplatila to za cenu v podobě 1,5% míry inflace
- v dalším období lidé zjistí, že jim vzrostly nominální mzdy, ale vzrostla i inflace, a proto se nezměnila reálná mzda
- peněžní iluze pomine a lidé omezí svou nabídku práce, firmy omezí svou produkci a míra nezaměstnanosti se vrátí zpět na přirozenou míru
- lidé však budou pro další období očekávat, že míra inflace bude taková, jaká byla ve skutečnosti
- krátkodobá Phillipsova křivka se posune doprava – očekávání inflace vedlo ke vzniku setrvačné inflace
- pokud vláda zkusí snížení míry nezaměstnanosti znovu – zvýší vládní výdaje, krátkodobě bychom se posunuli doleva – klesá nezaměstnanost, ale roste inflace
- lidé zjistí, že si nepolepšili, omezí nabídku práce, firmy svou produkci a nezaměst. se vrátí na přirozenou míru
- míra inflace se však zvýší a lidé ji zabudují do svých očekávání (křivka se posune celá doprava)
- **inflace akceleruje** – neustálé snahy vlády snížit míru nezaměstnanosti
- volba mezi mírou nezaměstnanosti a mírou inflace existuje pouze v krátkém období
- v dlouhém období se nezaměstnanost nachází vždy na své přirozené míře a míra inflace akceleruje
- dlouhodobá Phillipsova křivka je vertikální na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti

8.7. Phillipsova křivka a model AD-AS

- viz obrázek v knize – ekonomika se nachází v dlouhodobé rovnováze – bod A
- na levém obrázku měříme na vertikální ose míru inflace (% změnu cenové hladiny)
- na prvním však měříme pouze cenovou hladinu – ne její změnu (cenová hladina by zde mohla být měřena např. deflátorem HDP)
- vláda bude chtít podpořit ekonomiku a bude chtít snížit míru nezaměstnanosti pod její přirozenou míru
- vláda proto např. zvýší vládní nákupy statků a služeb
- na pravém obrázku se křivka AD posune doprava, roste produkt a cenová hladina – nový bod B
- firmy mírně zvýší nominální mzdu /někdo musí produkt vytvořit), pracovníci začnou více pracovat
- na levém obrázku se toto promítne posunem do bodu B a míra nezaměstnan. klesne krátkodobě pod přir.míru
- v krátkém období tedy roste produkt a díky tomu klesá míra nezaměstnanosti
- v dlouhém období – lidé zjistí peněžní iluzi, začnou požadovat nárůst nominálních mezd, na pravém obrázku to povede k posunu křivky SAS nahoru a produkt se vrátí zpět na potenciální úroveň (bod C), ale při vyšší P
- u Phillipsovy křivky – pracovníci časem začnou měnit své očekávání – křivka krátk. Phillipsovy křivky posune doprava, nový bod rovnováhy bude i zde bod C
- míra nezaměstnanosti se vrátila zpět na přirozenou míru

8.8. Deflace

- má negativní dopady na ekonomiku jako inflace a mnohdy jsou tyto dopady nepříznivější
- při deflaci je míra inflace záporná neboli dochází k poklesu všeobecné cenové hladiny
- při deflaci dlužníci musí vracet hodnotnější peníze – dluhy jsou v nominálních jednotkách
- mnoho dlužníků se může dostat do problémů, firmy utrží nominálně méně při klesajících cenách, příjmy domácností nerostou tak, jak si dříve představovali, problémy mohou vést k bankrotům, nesplácení úvěrů
- při hromadném jevu by docházelo k omezování investic a spotřeby a k propadu HDP a nárůstu míry nezaměstnanosti
- ekonomika by upadala do recese
- učebnicový příklad deflace – vývoj cenové hladiny v Japonsku

9. měnový kurz

9.1 Nominální měnový kurz

- cena jedné měny vyjádřená v jednotkách měny druhé
- např. kurz 31 CZK/EUR = cena jednoho eura je 31 českých korun („přímý zápis“)
0,032 EUR/CZK = cena jedné koruny je 0,032 Eur („nepřímý zápis“)
- **měna** – národní forma peněz
- **devizy** – bezhotovostní forma peněz (přeměna účtu vedeného v korunách na eura)
- **valuty** – hotovostní forma (nakoupit či prodat eura apod.)
- rozdíl (spread) mezi nákupním a prodejním kurzem pokrývá náklady banky na obsluhu valut a deviz
- kurzy vychází z tzv. **měnového (devizového) trhu**, na kterém obchodují dealeri s vysokými objemy měn
 - jedná se o nákup nebo prodej několika milionů eur či ostatních měn
 - kurz se na takovém trhu mění nepřetržitě v závislosti na nabídce a poptávce
 - tímto kurzem je kurz v našem kurzovém lístku ve sloupečku označeném „ČNB střed“
 - střetáváním devizové nabídky a devizové poptávky se zde ustanovuje měnový kurz

9.2 Měnový trh

- **poptávka po korunách** – vytvářejí jednak čeští vývozci statků a služeb tak i zahraniční investoři nakupující česká aktiva
 - nakoupení českých korun = vytváření poptávky po korunách
 - čím nižší je česká koruna, tím větší je po ní poptávka
 - proto je křivka poptávky po české koruně **klesající**
- **nabídka korun** – vytvářejí čeští dovozci statků a služeb a čeští investoři nakupující zahraniční aktiva
 - nakoupení eur, tzn. nabídnutí korun
 - čím vyšší je cena české koruny, tím větší je její nabídka
 - křivka nabídky české koruny bude proto **rostoucí**

Zhodnocení a znehodnocení kurzu

- **apreciace** - zhodnocení
 - způsobena zvýšením poptávky nebo poklesem nabídky dané měny
 - pokud nečekaně vzroste poptávka po českém zboží, český vývoz statků a služeb roste a proto roste i poptávka po české koruně
 - koruna se stává dražší – zhodnocuje
 - na nákup jednoho eura proto nepotřebujeme původních 30 korun, ale stačí jich jen např. 29
 - celá křivka poptávky po české koruně se posune doprava
- **depreciace** - znehodnocení
 - způsobena zvýšením poptávky nebo poklesem nabídky dané měny
 - pokud dojde k poklesu poptávky po českém zboží, začne klesat poptávka po českých korunách
 - na trhu se objeví přebytek českých korun, a proto se česká koruna znehodnocuje
 - místo původního kurzu 30 CZK/EUR by nyní kurz mohl být např. 31 CZK/EUR
 - znamená to posun křivky poptávky rovnoběžně doleva

9.3 Měnové arbitráže

- vede k jednotné úrovni kurzu dané měny po celém světě
- nabídka a poptávka po korunách se střetává jak na měnovém trhu v Praze, tak ve Frankfurtu, Londýně, Vídni atd.
- výsledný kurz koruny bude nakonec všude ve světě stejný
- pokud by byl všude jinde jiný kurz a investoři by jinde nakupovali a jinde prodávali měny – viz. kniha
- pokud by té skulinky využilo více investorů, pak by v Praze vzrostla poptávka po eurech (roste nabídka korun) a koruna začne znehodnocovat
- v Londýně naopak vzroste poptávka po korunách (roste nabídka eur) a koruna by začala zhodnocovat
- výsledkem by byl stejný kurz koruny v Praze a Londýně
- tento proces se nazývá *arbitráže na měnovém trhu*

9.4 Parita kupních sil

- „PPP“
- jedna z teorií, která vysvětluje determinaci měnového kurzu
- tato teorie má dvě verze – absolutní a relativní
- je spojena s tzv. zákonem jediné ceny

Zákon jediné ceny

- říká, že prodejní cena identického zboží by měla být stejná bez ohledu na místo prodeje
- např. cena počítače v Praze by měla být stejná jako cena tohoto počítače v Brně
- důvodem je to, že ceny se vyrovnají díky zboží arbitráži (jinak by lidé nakupovali více daný výrobek na jednom místě a na druhém by byla nedostatečná poptávka po daném výrobku)
- ceny identických výrobky by se časem vyrovnaly
- zákon neplatí pouze v rámci jedné země – platí i mezi zeměmi (Praha – Bratislava)
- u většiny statků ale tento zákon v realitě neplatí

Absolutní verze parity kupních sil

- říká, že nominální měnový kurz je dán podílem cenových hladin ve dvou zemích
- ta se oproti PPP, který se týká jednoho statku či služby, týká všech statků a služeb, neboli porovnává agregátní cenové hladiny ve dvou zemích
- pokud koš zboží stojí v ČR 9 000 Kč a na Slovensku ten identický koš 10 000 Sk, pak by dle PPP měl být kurz 90 CZK za 100 SKK
- měnový kurz by se proto měl ustanovit na hodnotě odpovídající podílu cenových hladin

$$E_{CZK/SKK} = \frac{P_{CR}}{P_{SR}}$$

- vnitřní kupní síla české koruny (=koupím si za koruny v ČR daný koš zboží) se vyrovná vnější kupní síle koruny (=po přepočtu dle kurzu koupím na Slovensku opět daný koš zboží)
- pokud se rozdíl cen týkal pouze oněch počítačů, kurz by se pravděpodobně nezměnil (počítače by tvořily nepatrný podíl na vzájemném obchodě)
- předpokládejme, že významný koš zboží, který by se dovážel z ČR na Slovensko, protože by byl na Slovensku dražší
- začala by růst poptávka po českých korunách (slovenští obchodníci by nakupovali české zboží) a rostla by nabídka slovenských korun (čeští obchodníci by chtěli dané slovenské koruny vyměnit za české koruny)
- česká koruna by v důsledku toho začala posilovat
- pokud by byla situace obrácená – koruna by nakonec oslabovala
- měnový kurz (nominální) se běžně odchyluje od parity kupních sil
- příčiny jsou jako u zákona jediné ceny – celní bariéry a transportní náklady
- **neobchodovatelné statky a služby** – u některých statků a služeb jsou transportní náklady tak vysoké, že zabraňují jakémukoliv pohybu mezi zeměmi
 - např. kadeřník (Praha – Londýn)

Relativní verze parity kupních sil

- absolutní verze PPP je kritizována, neboť v realitě se nominální kurz od PPP odchyluje
- relativní verze PPP se nezabývá stanovením konkrétní výše měnového kurzu, ale vysvětluje **změnu** měnového kurzu

$$\Delta E_{CZK/SKK} = \Pi_{CR} - \Pi_{SR}$$

- změna nominálního měnového kurzu koruny je dána rozdílem míry inflace v ČR a míry inflace v SR (dána diferencíálem měr inflací ve dvou zemích)
- pokud cenová hladina v ČR roste více než na Slovensku, česká koruna bude znehodnocovat
- pokud roste cenová hladina v ČR pomaleji než na Slovensku, česká koruna bude zhodnocovat
- pokud by určitý koš statků a služeb v ČR zdražil více než identický koš statků a služeb na Slovensku, přestalo by se toto zboží z ČR vyvážet a obráceně by se toto zboží dováželo ze Slovenska do ČR
- tím by klesala poptávka po CZK a rostla by poptávka po SKK – kurz CZK by znehodnotil

9.5 Parita úrokových sazeb

- kurz z pohledu teorie parity úrokových sazeb
- na měnovém trhu probíhají neustále měnové arbitráže
- jakmile se objeví zisková příležitost, jednotliví účastníci trhu ji využijí
- v důsledku toho se očekávané výnosy vyrovnají
- parita úrokových sazeb vede k takové úrovni kurzu, kdy se očekávané výnosy z aktiv denominovaných v různých měnách vyrovnají

9.6 Systémy měnových kurzů

Volný plovoucí kurz

- *volný měnový kurz* – „floating“ – měnový kurz se stanovuje na základě nabídky a poptávky po dané měně
- *řízený plovoucí kurs* – CB intervnuje na měnovém kurzu (= zasahuje) např. při rychlých a velkých změnách kurzu CB nakupují nebo prodávají domácí měny s cílem omezit tyto výkyvy
- např. česká koruna od roku 1997

Pevný měnový kurz

- „*fixní měnový kurz*“
- jsou země, které udržují měnový kurz ve předem stanoveném rozmezí kolem určité výše
- znamená, že CB určí jeho výši a následnými intervencemi na měnových trzích tuto výši udržuje
- **centrální parita** – stanovena CB na takové výši, o které si CB myslí, že je dlouhodobě udržitelná z pohledu platební bilance země
- dále CB vymezení pásma oscilací (=kmitání, kolísání, střídání), ve kterém se kurz koruny může volně pohybovat na základě nabídky a poptávky
- **oscilační pásmo** – u fixního kurzu vymezuje hranice, mezi kterými se měnový kurz může volně pohybovat na základě nabídky a poptávky
 - mimo tyto hranice intervnuje CB
- pokud by docházelo k překročení horního pásma (kurz koruny znehodnocuje), CB by musela začít intervenovat
- pak by musela začít nakupovat na měnovém trhu české koruny a platila by za ně devizy ze svých rezerv
- pokud by naopak docházelo k překročení spodního pásma (kurz koruny zhodnocuje), CB na měnovém kurzu nabídne koruny a získá za ně devizy, které připojí ke svým devizovým rezervám
- CB tedy v rámci měnových intervencí snižuje nebo zvyšuje své devizové rezervy
- pokud CB intervnuje proti znehodnocení koruny, ztrácí své devizové rezervy
- pokud by docházelo k neustálému znehodnocování koruny, CB by brzo ztratila veškeré své devizové rezervy
- CB by mohla rozšířit pásma oscilací, nebo by mohla znehodnotit centrální paritu (zhodnocení=devalvace, zhodnocení=revalvace)
- případně by mohla opustit fixní kurz a přejít na kurz flexibilní
- intervence provádí CB tak, že nakupuje domácí měnu za své devizové rezervy, nebo domácí měnu prodává, a tím své devizové rezervy zvyšuje

Výhody volného a pevného kurzu

Plusy pevného měnového kurzu

- u zemí s vysokou mírou inflace je vhodné zafixovat jejich kurz vůči měně některého vyspělého státu s nízkou mírou inflace. Znehodnocení kurzu při volném měnovém kurzu se promítá do inflace (zahraniční statky jsou dražší a přispívají k inflaci). Při pevném měnovém kurzu nedojde k znehodnocení měny a nerostou ceny zahraničních statků
- pevný měnový kurz znamená nižší riziko pro investory, podporuje příliv zahraničních investic a rozvoj mezinárodního obchodu

Výhody volného měnového kurzu

- zabraňuje přenosu inflace z jedné země do druhé
- CB mohou provádět nezávislou měnovou politiku – u fixního měnového kurzu musí své rozhodování podřizovat tomu, aby udržely měnový kurz v daném oscilačním pásmu
- může eliminovat spekulativní útoky na měny

10. platební bilance, zahraniční zadluženost

10.1 Platební bilance

- systematický zápis veškerých ekonomických transakcí mezi rezidenty a nerezidenty sledované země za určité časové období
 - **ekonomické transakce** – jednak transakce reálné (pohyb statků a služeb) a jednak transakce finanční (pohyb finančních aktiv)
 - **rezident** – ten, jenž má hlavní centrum zájmu v daném státě
 - obyvatel daného státu žijící v něm dlouhodobě (více než rok), vláda, obchodní společnosti a neziskové organizace mající sídlo v dané zemi
 - specifika – diplomati, turisté, studenti, lidé v lékařském ošetřování, posádky letadel, dočasně migrující pracovníci jsou považováni za rezidenty svého státu původu
 - obchodní společnosti jsou sice rezidenti státu, kde mají sídlo, ale jejich pobočky jsou považovány za rezidenty země, ve které jsou umístěné
 - mezinárodní organizace nejsou rezidenty země, ve které sídlí
 - **dané časové období** – platební bilance je toková veličina – zachycuje tok ekonomických transakcí za dané období (např. rok)
 - platební bilance se člení:
 - běžný účet** – obchodní bilance – export a import statků
 - bilance služeb – export a import služeb (např. doprava a pojištění, výdaje turistů, poplatky za patenty, filmová práva atd.)
 - bilance výnosů – převod důchodů z vlastnictví: mzdy, dividendy, úroky atd.
 - běžné převody – např. příspěvky mezinárodním organizacím
 - kapitálový účet** – kapitálové transfery, např. odpuštěná dluhů
 - finanční účet** – přímé zahraniční investice – pokud vzniká podíl na řízení společnosti (investice tvořící 10% podíl na základním jmění firmy)
 - portfoliové investice – nízké kapitálové účasti (menší než 10% na základním jmění), obligace
 - ostatní investice – např. bankovní vklady a bankovní úvěry, obchodní úvěry ...
 - saldo chyb a opomenutí** – vzniká z důvodu metodických a statistických nedokonalostí
 - změna devizových rezerv** – zahraniční měny, zlato apod. v držení zejména centrální banky
 - platební bilance zachycuje veškeré transakce mezi rezidenty a nerezidenty, ale každá z těchto transakcí je v platební bilanci **zachycena dvakrát** (kreditní položka + / debetní položka -)
 - je to tzv. **dvojitý zápis** – zajišťuje, že účetně bude celá platební bilance vyrovnaná
 - součet veškerých kreditních položek se bude rovnat součtu všech debetních položek
 - devizové rezervy zajistí, že platební bilance je v souhrnu vždy vyrovnaná
 - pravidlo pro vynulovanou platební bilanci – konvence, že růst devizových rezerv se značí znaménkem minů a pokles devizových rezerv znaménkem plus
- Běžný účet**
- zahrnuje obchodní bilanci, bilanci služeb, bilanci výnosů a běžné transfery
 - největší položkou je obchodní bilance čili rozdíl mezi exportem a importem
 - nejvýznamnější faktory ovlivňující vývoz a dovoz:
 - nominální měnový kurz – zhodnocení domácí měny zdůrazňuje vývoz a zlevňuje dovoz
 - proto roste dovoz a klesá vývoz
 - opak při znehodnocení měny
 - změny cenových hladin v domácí ekonomice a v zahraničí – když v domácí zemi roste cenová hladina rychleji než roste v zahraničí, stává se domácí produkce na trzích relativně dražší
 - proto roste dovoz a klesá vývoz
 - opak při opačném vývoji cenových hladin
 - změny produkce v zahraničí – pokud v zemi (která je obchodním partnerem domácí země) vzroste produkt, část zvýšení půjde na statky a služby z domácí ekonomiky
 - roste vývoz domácí země

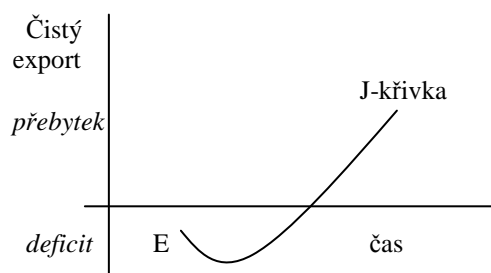
- obráceně při poklesu produkce v zahraničí – vývoz domácí ekonomiky bude klesat

- preference spotřebitelů
- ochranná opatření (cla, kvóty atd.) atd.

- **reálný měnový kurz** – zahrnuje nominální měnový kurz a podíl cenových hladin

$$R_{CZK/SKK} = E_{CZK/SKK} \cdot \frac{P_{SR}}{P_{CR}}$$

- $R_{CZK/SKK}$ – reálný měnový kurz české koruny vůči slovenské koruně
- $E_{CZK/SKK}$ – nominální měnový kurz české koruny vůči slovenské koruně
- P_{CR} – cenová hladina v ČR (v českých korunách)
- P_{SR} – cenová hladina v SR (ve slovenských korunách)
- znehodnocení reálného kurzu povede k růstu exportu a poklesu importu
- zhodnocení reálného kurzu povede k poklesu exportu a růstu importu
- znehodnocení nominálního měnového kurzu povede k znehodnocení reálného měnového kurzu
- krátce po znehodnocení měny může dojít ke zhoršení čistého exportu, teprve poté se začnou přizpůsobovat importéři a exportéři a čistý export se začne zlepšovat
- **J-křivka** – zachycuje tento vývoj exportu po znehodnocení měny (nejprve dojde ke zhoršení, poté ke zlepšení)
- ve výchozím bodě byl čistý export v deficitu
- po znehodnocení měny se čistý export zpočátku ještě více zhoršil a teprve časem nastává jeho zlepšení

Finanční účet

- rozkládá se na přímé zahraniční investice, portfoliové investice a ostatní investice
- příliv zahraničních investic do ČR je ve finančním účtu platební bilance zachycen jako kreditní položka
- naopak pokud budou investovat české subjekty v zahraničí, projeví se to jako debetní položka
- rozhodování o umístění přímé zahraniční investice závisí na celé řadě
- **úrok diferenciálu** – rozdíl mezi domácí úrokovou mírou a zahraniční úrokovou mírou dvou zemí
- pokud je úroková míra u nás vyšší než v zahraničí, budou zahraniční investoři ukládat svá aktiva u nás, to zlepšuje náš finanční účet
- investoři ale neberou v úvahu pouze úrokový diferenciál, ale porovnávají i očekávané míry výnosnosti
- příliv zahraničních investic se po určitém čase může promítnout do zvýšeného exportu
- po jisté době je možné, že zahraniční firmy budou produkovat zisk, který následně budou posílat do zahraničí svým vlastníkům
- tato skutečnost by byla zachycena v bilanci výnosů jako debetní položka

Vyrovnávání platební bilance

- rovnováha je pouze účetní, která je zajištěna pohybem devizových rezerv
- devizové rezervy rostou (pozor – záporné znaménko), když ostatní části platební bilance vytváří přebytek
- naopak klesají, pokud ostatní část platební bilance vytváří deficit
- dlouhodobě však nemohou devizové rezervy klesat (případně i růst)
- pokud je běžný účet v deficitu a finanční ani kapitálový účet tento deficit nevyrovnej
- vyrovnání tohoto deficitu pak může být dosaženo třemi mechanismy:
 - *měnový mechanismus* – pokud domácí ekonomika více dováží, musí za svůj dovoz platit stále více zahraniční měny
 - dojde na měnovém trhu k větší poptávce po zahraniční měně a k větší nabídce domácí měny
 - tato nerovnováha povede k znehodnocení domácí měny
 - znehodnocená domácí měna vede k růstu exportu a poklesu importu
 - obchodní bilance se zlepšuje

- měnový mechanismus funguje v případě flexibilního měnového kurzu
- při fixním měnovém kurzu by docházelo k úbytku devizových rezerv a CB by nakonec byla nucena měnový kurz znehodnotit
- *důchodový mechanismus* – pokud domácí ekonomika více dováží, věnuje své zdroje na růst produkce v zahraničí a omezuje zdroje věnované na domácí produkci
 - tím začne klesat HDP
 - část importu závisí na velikosti HDP, pokles HDP povede k poklesu M
- *cenový mechanismus* – když domácí země nakupuje statky ze zahraničí, začnou se domácí výrobci hromadit zásoby a budou omezovat produkci (= snížení agregátní poptávky)
 - časem dojde k poklesu cenové hladiny
 - v důsledku toho vzroste export a také domácí subjekty omezí importy

10.2 Zahraniční dluh

- objem dluhu rezidentů vůči zahraničním subjektům
- spojen s platební bilancí
- ZD znamená, že si domácí subjekty (rezidenti) vypůjčují v zahraničí (hlavně podniky a někdy i vlády)
- věřiteli jsou zahraniční subjekty
- v bilanci by byl ZD zachycen ve finančním účtu v položce ostatních investic (=úvěry + portfoliové investice a částečně i obligace – z úvěru a obligací se platí úroky) a i v portfoliových investicích
- velkým rizikem pro dlužníky, kteří si vypůjčí v zahraničí, je pohyb měnového kurzu, resp. jeho znehodnocení
- případě fixního měnového kurzu je firma před tímto rizikem částečně chráněna

www.euroekonom.sk

11. měnová politika - shrnutí

- měnová politika je ovlivňování ekonomiky prostřednictvím peněžního trhu
- ČNB má autonomii ve stanovení inflačních cílů
- nezávislost ČNB – personální nezávislost
 - institucionální nezávislost
 - funkční nezávislost
 - finanční nezávislost

11.1 Centrální banka

- CB by mohla financovat rozpočtový deficit poskytnutím půjčky nebo přímým nákupem vládních cenných papírů (tím by zvyšovala množství peněz v ekonomice, což by vedlo k inflaci)
- proto je měnová politika svěřována na vládě nezávislým centrálním bankám
- Evropská centrální banka provádí měnovou politiku v eurozóně

Funkce centrální banky

- funkce:
 - klíčová instituce pro měnovou politiku
 - vydává mince a bankovky (emisní funkce)
 - řídí platební styk a zúčtování mezi bankami
 - poskytuje úvěry komerčním bankám
 - dohlíží na bezpečné fungování bankovního systému (stanovuje povinnosti bank)
 - spravuje devizové rezervy země
 - bankou vlády – vede účty vlády a dalších orgánů státu, spravuje státní dluh, poskytuje úvěr vládě atd.

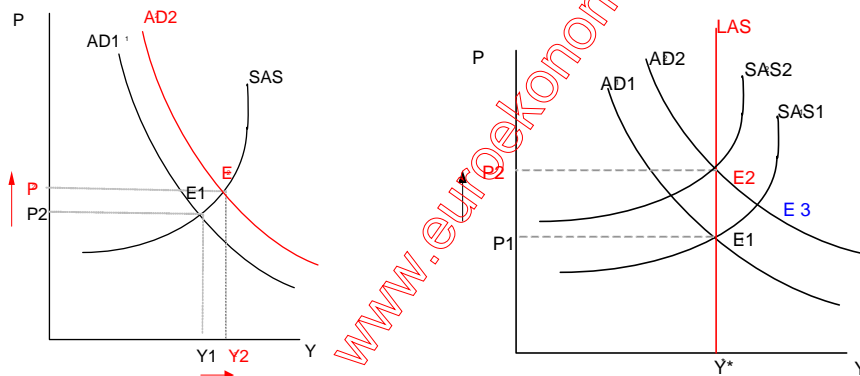
11.2 Podoba měnové politiky

- **konečné cíle** = těch chce nakonec centrální banka dosáhnout (ale současné dosažení je nemožné)
 - udržování stabilní cenové hladiny
 - nízká míra nezaměstnanosti
 - stabilní ekonomický růst
- **zprostředkující cíle** = přispívají k dosažení konečných cílů
 - peněžní zásoba
 - úrokové míry
 - měnový kurz
- **nástroje měnové politiky** = nástroje, které CB použije k ovlivnění zprostředkujících cílů
 - *operace na otevřeném trhu* - nakupování nebo prodávání vládních, případně vlastních cenných papírů ze strany CB
 - pro snížení peněžní zásoby CB prodává cenné papíry
 - pro zvýšení peněžní zásoby nakupuje cenné papíry
 - nejvíce ČNB používá tzv. dvoutýdenní repo operace – ČNB prodá cenné papíry se závazkem, že je zpět odkoupí po 14 dnech; za to KB dostane úrok ve výši tzv. repo sazby
 - tímto způsobem ČNB snižuje peněžní zásobu v ekonomice
 - *povinné minimální rezervy* – sazby povinných minimálních rezerv ovlivňuje jednoduchý depozitní multiplikátor
 - zvýšení sazby PMR sníží jednoduchý depoz.multi. a dojde ke snížení peněžní zásoby
 - pokles sazby PMR zvýší jednoduchý depoz.mult. a následně dojde k růstu peněžní zásoby
 - u nás 2% z primárních vkladů, které nejsou splatné déle než 2 roky
 - *diskontní sazba* – CB poskytuje KB tzv. diskontní úvěry, které jsou úročeny diskontní sazbou
 - snížení diskontní sazby může podpořit KB k braní úvěrů od CB
 - zvýšení úvěrů vede k růstu peněžní zásoby
 - naopak zvýšení diskontní sazby povede k omezení zájmu KB o úvěry od CB
 - omezení úvěrů povede k poklesu peněžní zásoby
 - nejnižší sazba ceny peněz na krátkodobém peněžním trhu (2,25%)
 - *lombardní sazba* – pokud KB mají nedostatek likvidity, tak si půjčují a platí za to LS
 - nejvyšší sazba na krátkodobém peněžním trhu (4,25%)
 - *devizové rezervy* – CB drží devizové rezervy
 - pokud za své devizové rezervy nakupují domácí měnu = snižování pen. zásoby

- nákup deviz za koruny ze strany CB je zvyšování peněžní zásoby
- **zvýšení zásoby** – nákup cenných papírů, snížení sazby povinných min. rezerv, snížení diskontní sazby a nebo nákup deviz
- **snížení zásoby** – prodej cenných papírů, zvýšení sazby povinných minimálních rezerv, zvýšení diskontní sazby a nebo prodej deviz (pokles devizových rezerv)
- stejným způsobem, jakým ovlivňuje CB peněžní zásobu, ovlivňuje i ostatní zprostředkující cíle
- růst peněžní zásoby povede k poklesu úrokové míry a ke znehodnocení měny
- pokles peněžní zásoby způsobí růst úrokové míry a zhodnocení měny

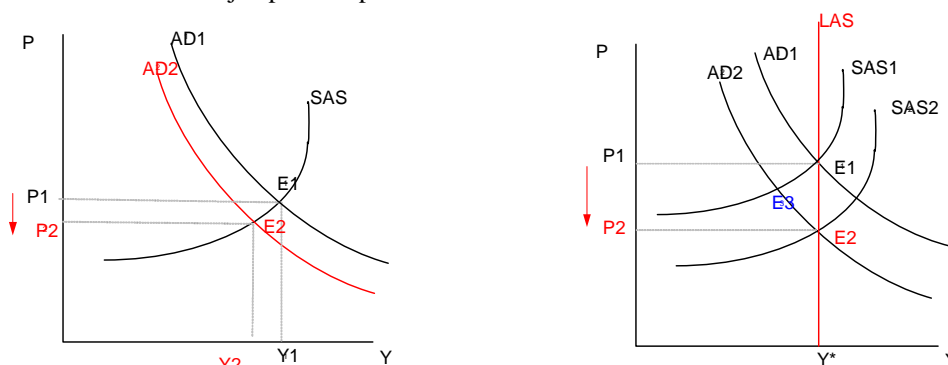
11.3 Expanzivní měnová politika

- zvýšení peněžní zásoby (nákup cenných papírů CB, snížení sazby povinných min. rezerv, snížení diskontní sazby, nákup deviz) by za jinak stejných podmínek vedlo k poklesu úrokové míry
- peněžní zásoba by převýšila poptávku po penězích a v důsledku toho klesá cena peněz – úroková míra
- zvýšená peněžní zásoba povede k posunu křivky AD doprava (roste C – lidé drží více peněz, než si přejí, proto utrácejí)
- tím, jak klesá úroková míra, se firmám zlevňují jejich investice (nový bod E2)
- krátkodobě povede k růstu reálného produktu, růstu zaměstnanosti a cenové hladiny
- CB nemůže dosáhnout všech svých konečných cílů současně
- po čase pracovníci zjistí, že jim klesla reálná mzda (vzrostla míra inflace)
- na to budou reagovat požadavky na zvýšení nominálních mezd = zvýšení nákladů firem na výrobu
- křivka SAS se posune nahoru
- produkt se v dlouhém období vrátí na svou potenciální úroveň, nezaměstnanost na přirozenou míru nezaměstnanosti a jediný dopad bude růst cenové hladiny
- monetární expanze krátkodobě povede k růstu HDP, poklesu nezaměstnanosti a růstu cenové hladiny
- v dlouhém období však dojde pouze k růstu cenové hladiny

11.4 Restriktivní měnová politika

- CB např. prodá vládní cenné papíry a tím sníží peněžní zásobu
- to povede k tomu, že poptávka po penězích bude převyšovat nabídku peněz, proto vzroste cena peněz (úroková míra)
- firmy omezují investice (v důsledku rostoucí úrokové míry se jim to nevyplácí), lidé omezují nákupy
- křivka AD se posune doleva, reálný produkt klesá, roste nezaměstnanost a cenová hladina se snižuje
- v dlouhém období vysoká nezaměstnanost povede k poklesu nominálních mezd
- firmy snižují ceny svých výrobků (SAS se posune dolů)
- reálný produkt se vrací na potenciální úroveň, míra nezaměstnanosti na svou přirozenou míru
- jediný dopad bude pokles cenové hladiny
- monetární restrikce krátkodobě povede k poklesu HDP, růstu nezaměstnanosti a poklesu cenové hladiny
- v dlouhém období však dojde pouze k poklesu cenové hladiny

11.5 Peněžní zásoba a inflace

- **neutralita peněz** – růst peněžní zásoby se v dlouhém období projeví pouze růstem cenové hladiny neboli inflací, neposune se ani reálný produkt, ani nezaměstnanost, ani reálná mzdová sazba
- **kvantitativní rovnice peněz** – pomocí níž vysvětlujeme neutralitu peněz

$$M \cdot V = P \cdot Y$$

- M – peněžní zásoba
- V – důchodová rychlost obratu peněz (kolikrát se daná peněžní zásoba musí otočit, aby se nakoupil daný nominální produkt)
- P – cenová hladina
- Y – reálný produkt
- v dlouhém období se pohybuje na potenciálním produktu, tzn. Y je konstantní na úrovni Y^*
- to stejné platí pro důchodovou rychlost peněz (někteří ekonomové předpokládají, že je konstantní)
- z rovnice vyplývá: pokud roste peněžní zásoba, jediný dopad bude růst cenové hladiny, a to ve stejné výši
- tuto rovnici využívají monetaristé v čele s Milton Friedmanem („*Inflace je vždy a všude peněžní fenomén.*“)

11.6 Formy měnové politiky

Aktivistická měnová politika

- „jemné doladování ekonomiky“
- velmi zjednodušeně znamená přizpůsobování měnové politiky cyklickému vývoji ekonomiky
- jestliže je ekonomika v recesi (produkt je pod potenciálem), je vysoká míra nezaměstnanosti
- CB provede expanzivní politiku (nákup cenných papírů atd.)
- tím zvýší peněžní zásobu a sníží úrokovou míru, která se stává klíčovým zprostředkujícím cílem
- křivka AD se posune doprava, reálný produkt, zaměstnanost i P vzrostou (jako graf 11.3 v krátkém období)
- pokud by ekonomika byla za potenciální úrovní, CB provede restriktci (prodá cenné papíry atd.)
- následkem toho by došlo k poklesu peněžní zásoby a k růstu úrokové míry
- křivka AD se posune doleva, reálný produkt, zaměstnanost a P by klesly (jako graf 11.4 v krátkém období)
- této politiky je hojně využíváno zejména keynesiánsky orientovanými ekonomy

Měnová politika stálého pravidla

- nevýhody předešlé politiky – ne vždy se podařilo ekonomiku stabilizovat
 - v dlouhém období byly dopady jen na cenovou hladinu
- v 70. letech si monetaristé uvědomili, že by bylo výhodnější využívat určité stálé pravidlo
- tyto ekonomové přišli s návrhem stabilního tempa růstu peněžní zásoby ve výši 3-5% ročně
- stabilní tempo růstu peněžní zásoby by mělo být udržováno neustále, ať by se ekonomika nacházela v expanzi nebo recesi
- prostřednictvím stabilního tempa růstu PZ by bylo dle monetaristů dosaženo nízkého růstu cenové hladiny
- nevýhodou této politiky se ukázalo být, že CB není schopna plně kontrolovat peněžní zásobu (CB poskytuje KB úvěry a tím zvyšuje peněžní zásobu a naopak, ale zda KB využijí této možnosti, záleží jen na jejich přání)
- další komplikací (nejen této politiky) je nejistý vývoj poptávky po penězích – mění se rychlost obratu peněz
- změny v poptávce po penězích mohou i při stabilním růstu nabídky peněz rozkolísat úrokovou míru a tím i celou ekonomiku

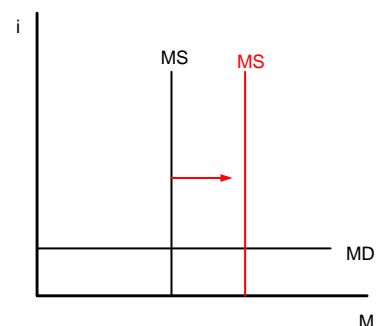
Cílování inflace

- tuto formu provádí od 1998 i ČNB
- CB veřejně vyhlásí inflační cíl (= v jakém rozmezí se bude inflace v určitém čase vyvíjet)
- svými opatřeními se jí snaží v tomto rozmezí udržet
- velkou výhodou je srozumitelnost pro veřejnost (vytyčení rozmezí inflace vytváří svá inflační očekávání)

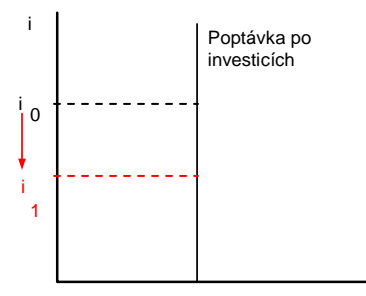
11.7 Problémy měnové politiky

Past na likviditu

- uvedl ve známost J.M. Keynes
- pokud CB zvýší množství peněz, vznikne na trhu přebytek nabídky peněz nad poptávkou a ek. subjekty začnou nakupovat cenné papíry
- tím roste cena cenných papírů a klesá úroková míra
- to podpoří investiční výdaje a tím roste reálný produkt a zaměstnan.
- pokud je ale úroková míra velmi nízká (případně nulová), ekonomické subjekty budou očekávat, že úroková míra již nemůže klesnout a je možný pouze růst

- proto nebudou ek.subjek. ochotny nakupovat při přebytku nabídky peněz cenné papíry (při růstu i by prodělyaly)
- proto budou ochotny držet jakékoli množství peněz, poté může CB dále zvyšovat peněžní zásobu, ale úroková míra neklesne
- pokud neklesne i , nevrstou investice a tím ani reálný produkt
- monetární expanze by byla neúčinná

Necitlivost výdajů na změnu úrokové míry

- investice nereagují na pokles úrokové míry
- tím by nevrstl reálný produkt a ani nezaměstnanost by neklesla

Časové zpoždění

- od prvotního rozpoznání problémů ekonomiky až do doby, kdy přijatá opatření ze strany CB začnou působit uplyne značný čas
- nebezpečím je, že přijatá opatření se mohou projevit až v době, kdy se ekonomika již nenachází v recesi/expanzi, ale v opačné situaci (tzn. expanzi/recesi)
- CB by tak vlastně ještě více podpořila expanzi a následkem toho by mohla výrazně vzrůst inflace
- Friedman tvrdí, že změna peněžní zásoby se projeví změnou reálného produktu za 6-9 měsíců
- za dalších 6-9 měsíců bude následovat dopad na cenovou hladinu
- Keynesiánci preferovali fiskální politiku

11.8 Měnová politika a otevřená ekonomika

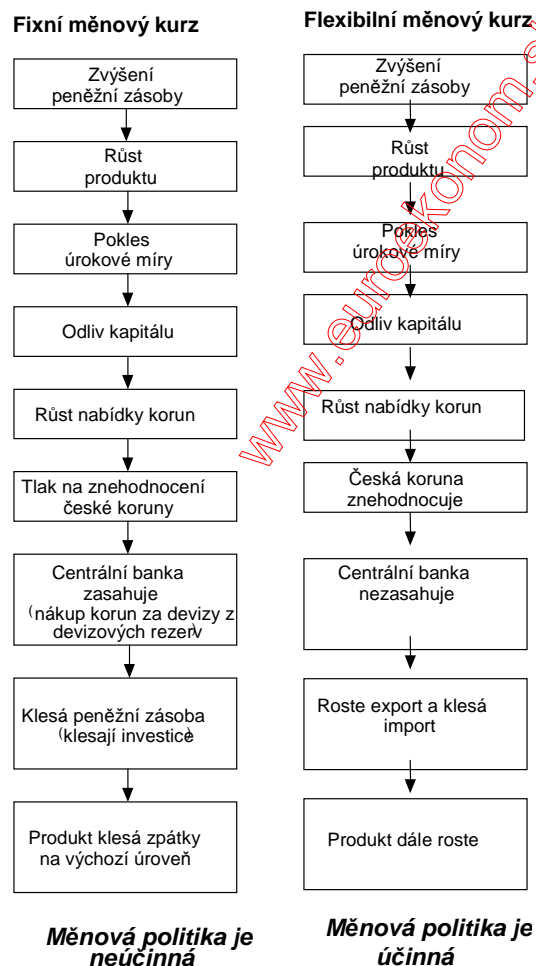
- existuje možnost volného kapitálu – kapitál se přesouvá bez zábran z jedné země do druhé pouze na základě možného výnosu, který může získat v různých zemích (svou roli hraje i riziko, politická stabilita, osobní faktory investora atd.)
- malá ekonomika nemůže udržovat svou domácí úrokovou míru odlišnou od světové
- předpokládejme, že ve světě existuje určitá výše úrokové míry, která je determinována velkými ekonomikami
- výklad je proveden pro krátké období, které je charakterizováno neměnnou politikou

Měnová politika a fixní měnový kurz

- CB provede expanzi
- růst zásoby povede k poklesu domácí úrokové míry pod úroveň světové úrokové míry
- investoři začnou prodávat domácí aktiva a nakupovat zahraniční aktiva
- k tomu potřebují získat zahraniční měnu, proto se začnou zbavovat domácí měny
- na devizovém trhu vzniká přebytek domácí měny a tlak na její znehodnocení
- protože existuje fixní měnový kurz, musí CB nakupovat za své devizy domácí měnu (= snižuje domácí měnu)
- výsledkem je, že úroková míra se vrátí zpět na svou výchozí úroveň (na úroveň světové úrokové míry)
- pokud se úroková míra vrátí na výchozí úroveň, nedojde ani k růstu investic a ostatních soukromých výdajů
- v důsledku toho ani k růstu produktu a poklesu nezaměstnanosti
- když chtěla CB podpořit ekonomiku, nepovedlo se jí to
- pokud chce CB zabránit přehřátí ekonomiky – provede měnovou restrikcí (např. prodá vládní cenné papíry)
- to povede k poklesu nabídky peněz
- tím roste úroková míra
- pokud investoři zjistí, že v domácí ekonomice je vyšší úroková míra než ve světě, začnou nakupovat domácí aktiva
- k tomu potřebují domácí měnu – tím vzniká přebytek poptávky nad nabídkou domácí měny a tlak na zhodnocení domácí měny
- pokud CB udržuje fixní měnový kurz, musí zabránit zhodnocení a skupuje zahraniční měnu
- do oběhu pouští domácí měnu
- tím zpětně zvyšuje domácí peněžní zásobu a díky tomu se domácí úroková míra vrací na úroveň světové úrokové míry
- po jejich vyrovnání se přisun zahraničních investorů zastaví
- CB chtěla zbrzdít ekonomiku, ale úroková míra se nezměnila, proto nemohly klesnout investice a soukromé výdaje
- proto nedošlo ani k poklesu produkce a nárůstu nezaměstnan.
- opět se CB nepodařilo prosadit její úmysl

Měnová politika a flexibilní měnový kurz

- CB nezasahuje (= je zde flexibilní měnový kurz) při expanzi:
 - CB nákupem vládních cenných papírů zvýší peněžní zásobu
 - to povede k poklesu domácí úrokové míry pod světovou úrokovou míru
 - investoři začnou domácí ekonomiku opouštět, přitom se zbavují domácí měny a nakupují zahraniční
 - domácí měna začne oslabovat (z důvodu přebytku domácí měny)
 - znehodnocení domácí měny vede k levnějšímu exportu domácí země, a proto roste
 - import do domácí země je nyní relativně dražší, a proto klesá
 - čistý export je součástí HDP, a proto roste a tím klesá nezaměstnanost
 - CB se podařilo podpořit ekonomiku
-
- pokud chce CB ztlumit domácí ekonomiku, provede měnovou restrikcí (např. prodá vládní cenné papíry)
 - pokles peněžní zásoby povede k růstu domácí úrokové míry. Ta se tak dostává nad úroveň světové úrok. míry
 - investoři začnou nakupovat domácí aktiva, k tomu potřebují ale domácí měnu
 - zvýšená poptávka po domácí měně povede ke zhodnocení domácí měny
 - to povede k zdražení exportu domácí země a ke zlevnění importu do domácí země
 - čistý export se začne zhoršovat, a tím začne klesat i domácí produkce
 - následkem toho začne růst nezaměstnanost
 - CB se záměr ztlumit ekonomiku podařil
-
- monetární politika je v malé otevřené ekonomice účinná systému flexibilního měnového kurzu
 - v systému fixního měnového kurzu je zcela neúčinná

12. fiskální politika - shrnutí

- cílem fiskální politiky je dosáhnout makroekonomické stability v podobě nízké míry nezaměstnanosti, stabilního tempa růstu produktu a stabilní cenové hladiny

12.1 Státní rozpočet

- fiskální politiku provádí vláda
- hlavním nástrojem je státní rozpočet

PŘÍJMY STÁTNÍHO ROZPOČTU

- daně – přímé (daně z příjmů fyzických a právnických osob
 - majetkové daně
 - silniční daně
 - dědické a darovací daně atd.)
- nepřímé (daň z přidané hodnoty
 - spotřební daně)
- cla
- sociální pojištění (důchodové poj., nemocenské poj., příspěvky na státní politiku zaměstnanosti, zdrav.poj. atd.)
- příjmy z dříve poskytnutých úvěrů
- příjmy z prodeje státního majetku
- přijaté dotace
- ostatní

VÝDAJE STÁTNÍHO ROZPOČTU

- transfery domácnostem (důchody
 - podpory v nezaměstnanosti
 - sociální dávky atd.)
- subvence podnikům
- běžné a investiční výdaje jednotlivých kapitol (doprava, školství, armáda, policie atd.)
- dotace
- úroky ze státního dluhu
- ostatní

Saldo rozpočtu

- odečtení výdajů státního rozpočtu od jeho příjmů
- může být:
 - přebytkové (příjmy > výdaje)
 - nulové (příjmy státního rozpočtu přesně pokrývají jeho výdaje, tzn. rozpočet je vyrovnaný)
 - deficitní (výdaje > příjmy)

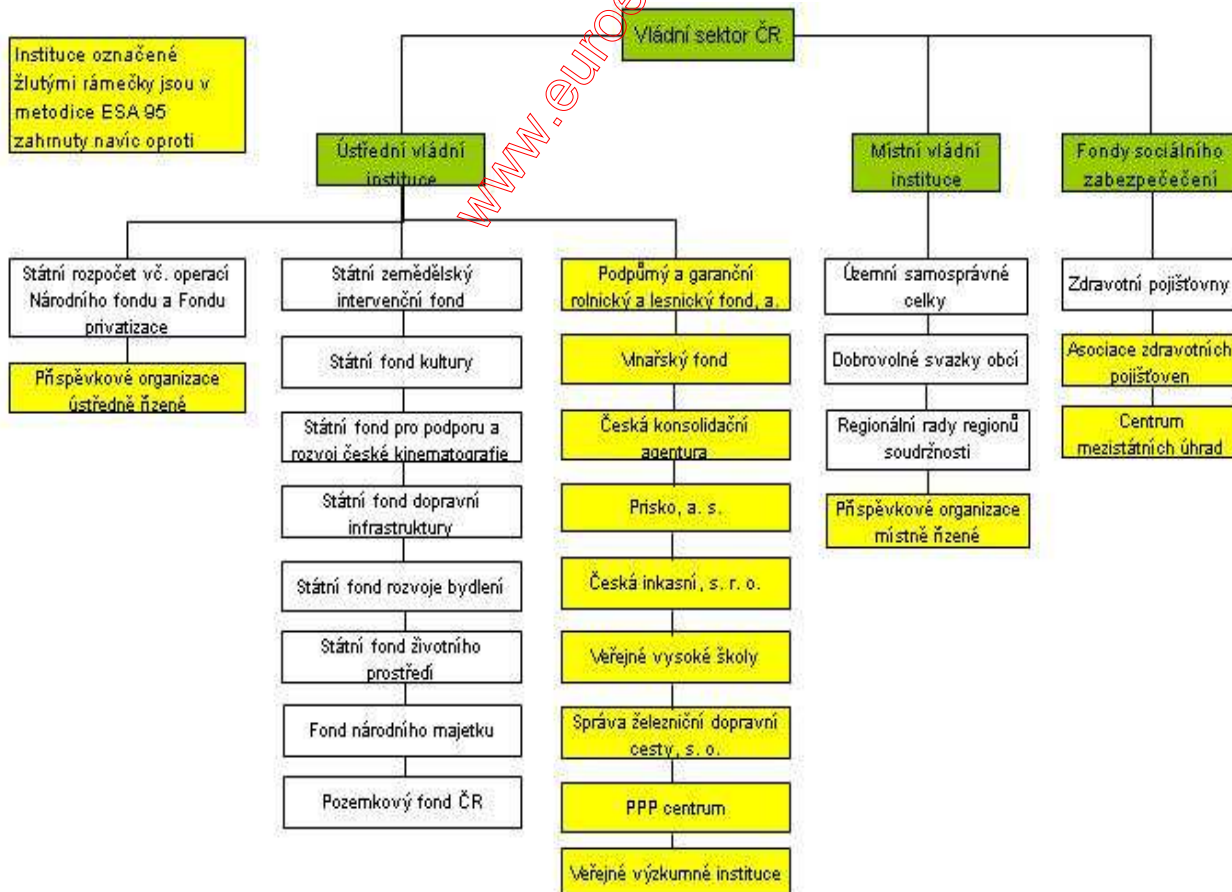
Příjmy celkem	866 460	Výdaje celkem	922 798
Daňové příjmy	771 616	Běžné výdaje	843 799
- daně z příjmů fyzických osob	94 773	- výdaje na platy a pojistné	86 373
- daně z příjmu právnických osob	100 275	- neinvestiční nákupy	99 564
- DPH	146 823	- nein. transfery podnik. subj.	30 617
- zvláštní daně a poplatky za zboží a služby v tuzemsku	103 626	- nein. transfery a další platby rozpočtům	250 876
- clo a podíly na clech	1 248	- nein. transfery obyvatelstvu z toho důchody	346 603
- majetkové daně	8 107	- nein. transfery do zahraničí	247 390
- sociální pojištění	311 183	- ostatní běžné výdaje	28 977
- ostatní daňové příjmy	598	- ostatní běžné výdaje	789
Nedaňové příjmy	26 115	Kapitálové výdaje	78 999
- z vlastní činnosti	11 268	- investiční nákupy	17 870
- splátky půjčených prostředků	6 639	- investiční transfery	59 543
- ostatní nedaňové příjmy	810 399	- invest.půjčené prostředky	45
Kapitálové příjmy	969	- ostatní kapitálové výdaje	1 541
Přijaté dotace	67 760	Saldo rozpočtu	- 56 338

12.2 Státní dluh

- pokud vláda hospodář s deficitem, půjčuje si na krytí rozdílu
- tím zvyšuje státní dluh
- provázanost mezi saldem státního rozpočtu a státním dluhem
- prohlubování deficitu způsobuje růst státního dluhu
- pokud by naopak stát hospodářil s přebytkem, mohl by tento přebytek použít na splácení státního dluhu
- financování dluhu: - stát si vypůjčí
 - zvyšování daní
- běžně svůj dluh financuje vydáváním státních dluhopisů nebo krátkodobých pokladničních poukázek
- státní dluhopisy mohou nakoupit buď soukromé subjekty ze zahraničí a nebo CB daného státu
- pokud CB nakoupí vládní dluhopisy od vlády, je to, jako by přímo tiskla peníze (= CB **fonetizuje** státní dluh)
- nadměrné tisknutí peněz může zvýšit inflaci a měnový kurz
- pokud vládní dluhopisy nakoupí domácí soukromé subjekty, pak stát dluží sám sobě
- v tom případě stát odčerpává finanční zdroje, které by jinak soukromé subjekty použily na investice
- vládní investice mohou být emitovány v cizí měně a mohou je nakoupit subjekty ze zahraničí
- stát poté musí získat zahraniční měnu (aby mohl svůj dluh splácet)
- tu získá, pokud má přebytek obchodní bilance (= musí vyvážet více, než dováží)
- vládní dluhopisy emitované v zahr.měně se započítávají do celkového zahraničního dluhu
- **eurobondy** – dluhopisy vydané v eurech (česká vláda vydala v roce 2004)
- významné jsou i půjčky od Evropské investiční banky
- pokud chce vláda snížit státní dluh, zvýší přímé nebo nepřímé daně
- pokud vláda financuje státní dluh vypůjčováním, musí platit úroky (tzn. další výdaj státního rozpočtu)
- nebezpečím je kolísání úrokových sazeb, které může prodražit splácení státního dluhu)

12.3 Veřejné rozpočty a veřejný dluh

- veřejné rozpočty – státní rozpočet
 - rozpočty územně samosprávných celků (krajů, měst a obcí)
 - rozpočty mimorozpočtových fondů (např. Fond národního majetku)
 - rozpočty zdravotních pojišťoven atd.

- **ukazatel míry intervence a přerozdělování** – podíl výdajů veřejných rozpočtů na HDP
 - v ČR se tento podíl pohybuje něco pod 50%
 - tzn. téměř 1/2 HDP je přerozdělována díky veřejných rozpočtů
- státní dluh tvoří pouze část veřejného dluhu
- **Maastrichtská kritéria** – podíl deficitu veřejných rozpočtů (nesmí překročit 3% HDP)
 - podíl veřejného dluhu na HDP (musí být nižší než 60% HDP)
 - = meze, které nesmí být překročeny

12.4 Formy fiskální politiky

Vestavěné stabilizátory

- vláda nemusí přijmout zvláštní opatření, a i přesto bude docházet k samovolnému u zmírnění výkyvů
- vestavěné stabilizátory působí v ekonomice automaticky
- jejich cílem je vyrovnávat kolísání ekonomiky
- jsou to např. podpory v nezaměstnanosti a progresivní míra zdanění
- pokud se ekonomika začne propadat do recese, roste počet nezaměstnaných
- pokud nezaměstnaný nemá podporu v nezaměstnanosti, klesne mu příjem a omezí své spotřební výdaje
- ty jsou součástí národohospodářského produktu, který se proto sníží
- pokud ale nezaměstnaný dostane podporu, nemusí omezit tak výrazně své spotřební výdaje
- díky tomu se zmírní propad národohospodářského produktu
- **podpory v nezaměstnanosti** jako by omezily cyklický výkyv zespoda – recese nebude tak hluboká
- pokud by ekonomika byla ve fázi expanze, rostou příjmy lidí
- vyšší příjmy (v případě progresivní míry zdanění) znamenají přesun do vyšších zdaňovacích pásem
- lidem zůstane na jejich výdaje méně, než kdyby existovala jedna sazba daně
- nižší výdaje lidí znamenají, že národohospodářský produkt nevrstve o tolik, kolik by jinak mohl vzrůst
- **progresivní míra zdanění** omezila cyklický výkyv shora – expanze nebude tak výrazná
 - přírůstky příjmu jednotlivce jsou zdanovány vyšší sazbou

Diskreční politika

- politikou volného rozhodování vlády ohledně vládních výdajů a vládních příjmů
- vestavěné stabilizátory nemusí vést k úplnému odstranění cyklických výkyvů ekonomiky
- vláda proto přijímá jiná opatření:
 - změna daní (výše, struktura) – v případě podpoření ekonomiky jejich snížení
 - v případě utlumení ekonomiky jejich zvýšení
 - změnu investičních výdajů (na stavbu dálnic, podpory výstavby bydlení atd.)
 - v případě podpoření ekonomiky jejich zvýšení
 - v případě utlumení ekonomiky jejich snížení
 - politiku zaměstnanosti (změny v soc. dávkách, veřejné práce atd.)
- může mít celou řadu podob
 - tzv. vládní balíčky vlády prem. Václava Klause v roce 1997 (seškrtnání vládních výdajů o 22,5 mld Kč)
 - tzv. reforma veřejných financí zahájená v roce 2003 (snížení základní sazby DPH, snižování sazby daně z příjmů právnických osob, zpřísnění výplat soc. dávek apod.)
- může být - expanzivní – cílem je podpoření ekonomiky (v situaci, kdy je ekonomika v recesi)
 - restriktivní – cílem je utlumit ekonomiku (v situaci, kdy hrozí propuknutí inflace)

12.5 Expanzivní fiskální politika

Ekonomika se nachází pod svým potenciálem a existuje nezaměstnanost

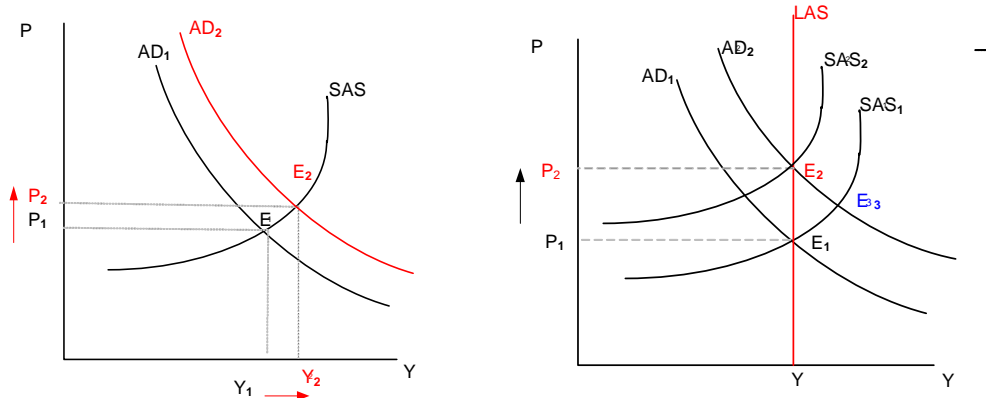
Pro krátké období

- vláda může např. podpořit ekonomiku tím, že zvýší vládní výdaje do infrastruktury
- křivka AD se posune doprava (novým bodem je z E1 E2)
- reálný produkt vzroste
- zvýšenou produkci musí někdo vyrobit, proto klesá nezaměstnanost
- klesající nezaměstnanost znamená růst disponibilního důchodu, který může být věnován na spotřebu
- růst spotřeby může vyvolat další růst produktu (jedná se o multiplikační efekty)
- s růstem reálného produktu roste i cenová hladina (inflace)

Pro dlouhé období

- dlouhodobá rovnováha se vždy nachází na potenciálním produktu
- zaměstnanci zjistí, že cenová hladina se zvýšila, ale ne nominální mzdy nebo méně než cenová hladina
- proto klesá reálná mzda
- zaměstnanci budou požadovat nárůst nomnální mzdy
- růst nom. mezd bude znamenat růst výrob. nákladů, tzn. křivka krátkodobé nabídky (SAS) se posune nahoru

- reálný produkt se vrací na svou dlouhodobou úroveň, na potenciální produkt
- nezaměstnanost se také vrátí na svou dlouhodobou úroveň – na přirozenou míru nezaměstnanosti
- jediným dopadem fiskální expanze bude růst cenové hladiny
- fiskální expanze může v krátkém období vést k růstu reálného produktu, k poklesu nezaměstnanosti a k růtu cenové hladiny
- v dlouhém období dojde pouze k růstu cenové hladiny

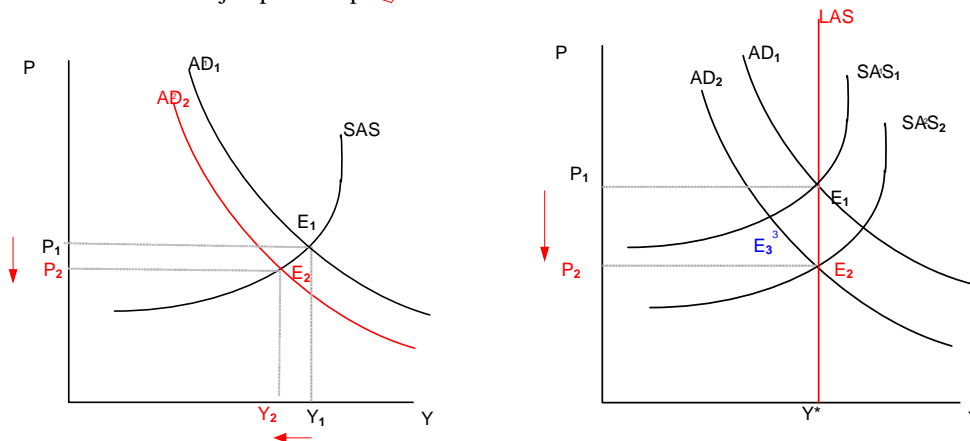
12.6 Restriktivní fiskální politika

Pro krátké období

- snížení vládních výdajů povede k poklesu agregátní poptávky (Ad se posune doleva)
- reálný produkt klesá
- roste nezaměstnanost
- lidem klesá disponibilní příjem a omezují svou spotřebu (dochází opět k multiplikovanému poklesu HDP)
- v krátkém období klesá i cenová hladina (inflation)

Pro dlouhé období

- vlivem vysoké nezaměstnanosti klesne nominální mzda
- firmy snižují ceny svých výrobků, neboť jim klesají náklady (křivka SAS se posune dolů)
- reálný produkt se vrací na svou dlouhodobou rovnováhu – na potenciální úroveň
- nezaměstnanost se vrací na svou dlouhodobou úroveň – na přirozenou míru nezaměstnanosti
- cenová hladina jako jediná klesá
- fiskální restrikce povede v krátkém období k poklesu reálného produktu, k růstu nezaměstnanosti a k poklesu cenové hladiny
- v dlouhém období však dojde pouze k poklesu cenové hladiny

12.7 Skutečné, strukturální a cyklické saldo rozpočtu

- skutečné saldo rozpočtu - od skutečných příjmů rozpočtu se odečtou skutečné výdaje

$$BS = Ta + tY - TR - G$$

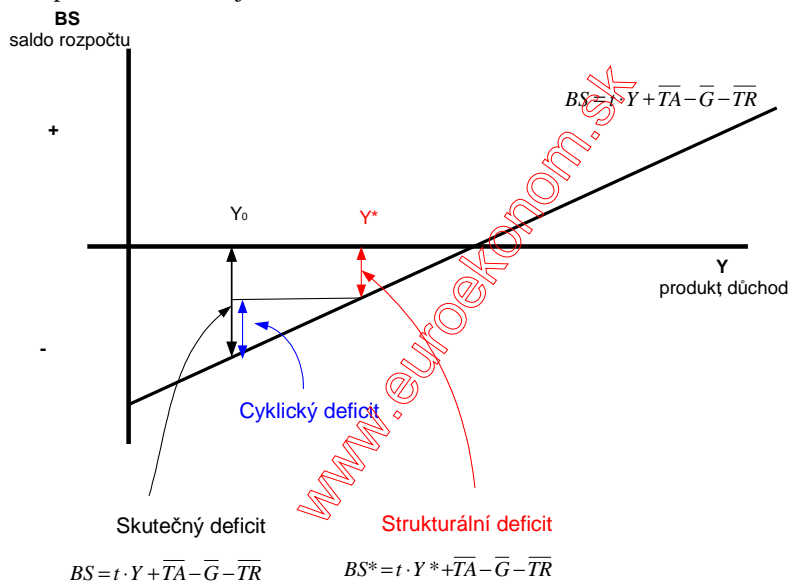
- **strukturální saldo rozpočtu** – vzniká, když ekonomika pracuje na potenciálním produktu
 - jeho výše (deficit, přebytek, příp. vyrovnaný) zcela závisí na volném rozhodnutí vlády (výše je volné rozhodování vlády označeno jako diskreční politika)

$$BS^* = Ta + tY^* - TR - G$$

- **cyklické saldo rozpočtu** - vzniká z důvodu cyklického kolísání ekonomiky
 - jeho výše je ovlivněna působením vestavěných stabilizátorů
 - pokud je ekonomika pod potenciálem, vzroste nezaměstnanost a následně začnou působit vestavěné stabilizátory
 - ty automaticky zvýší výdaje rozpočtu a vzniká cyklický deficit
 - pokud by ekonomika byla nad potenciálem, vznikal by cyklický přebytek

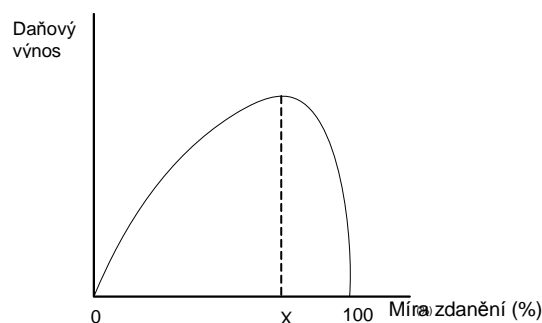
$$\text{Skutečné saldo rozpočtu} = \text{strukturální saldo rozpočtu} + \text{cyklické saldo rozpočtu}$$

- nízký růst reálného produktu (případně pokles) zvyšuje skutečný deficit rozpočtu a naopak
- určit potenciální produkt v realitě je velmi obtížné

12.8 Daně a Lafferova křivka

- **Lafferova křivka** – vyjadřuje závislost daňového výnosu na míře zdanění
- daňový výnos roste pouze do určité výše míry zdanění
- míru zdanění si můžeme představit jako nějakou průměrnou daňovou sazbu v ekonomice
- pokud by byla míra zdanění nulová, stát by na daních nezískal nic
- pokud by byla míra zdanění 100%, opět by stát nezískal nic
- důvod = kdo by pracoval, kdyby mu stát vše, co vydělá, sebral ve formě daní?
- s růstem míry zdanění stát vydělává více, ale pouze do určité výše zdanění (bodu x)
- od tohoto bodu vláda sice může zvyšovat zdanění, ale získá méně

- při vysoké míře zdanění se lidem nevyplácí pracovat a zůstávají doma (to platí i o firmách – zisk)
- pokud by měly možnost, přesunuly by své firmy do jiných zemí, které by měly daně nízké
- některé země EU (např. Francie) otevřeně mluví o daňovém dumpingu některých nových členských států
- padají návrhy na zavedení minimální daňové sazby z příjmu v rámci EU
- i když by firmy i lidé pracovali, budou se při vysokých sazbách snažit co nejvíce snížit svůj daňový základ
- tzn. budou se snažit podvádět, nepřiznat vše, co vydělají
- díky tomu poroste tzv. šedá ekonomika
- **zakázaná zóna** – pásmo za bodem x
 - ekonomika by se v něm neměla nacházet
- pokud se v něm nachází, je nutné, aby došlo k poklesu daňového zatížení
- to podpoří ekonomickou aktivitu
- zvýšená ekonomická aktivita přispěje ke zvýšení daňového základu, a tím ke zvýšení výnosu z daní
- autorem Lafferovy křivky je Američan Artur Laffer (představitel tzv. ekonomie strany nabídky – vyzdvihovala význam nízkého daňového zatížení pro ekonomickou výnosnost)
- jejich návrhy snížit daně zrealizovala vláda prezidenta Reagana
- razantní snížení daní ale vešlo proporcionalnímu poklesu daní
- kritici snižování daní tvrdili, že se americká ekonomika tehdy nenacházela v zakázané zóně

12.9 Problémy fiskální politiky

Vytěšňovací efekt

- představme si vládu, která provádí expanzivní politiku v podobě zvýšených vládních výdajů
- díky růstu produktu roste na trhu peněz poptávka po penězích, která povede k růstu úrokové míry
- vyšší úroková míra zvýší náklady investic soukromých subjektů
- ty se zachovají racionálně a své investice omezí
- tzn. že vládní výdaje (prostřednictvím zvýšení úrokové míry) vytěšňují soukromé investiční výdaje
- vláda původně chtěla zvýšit produkt, ale část tohoto zvýšení byla snížena vlivem poklesu soukromých investic

Časové zpoždění

- dobou od rozpoznání potřeby přijmout určité fiskální opatření až do doby, kdy toto opatření začne v ekonomice působit
- představme si, že ekonomika se dostává do recese
- jakmile se vláda dle statistiky dozví o problémech ekonomiky, podnikne expanzivní fiskální politiku (např. v podobě snížení daní)
- návrh na snížení daní podá ministr financí a následně ho schválí vláda (to zabere určitý čas)
- po podpisu prezidenta může zákon začít platit
- než nižší daně začnou ekonomice působit, uplyne další čas
- může se stát, že časové zpoždění bude tak dlouhé, že ekonomika se již nemusí nacházet v recesi, ale v expanzi
- dodatečné podpoření ekonomiky nacházející se v expanzi může vést k inflaci
- zcela analogicky lze popsat i v případě fiskální restrikce

12.10 Fiskální politika a otevřená ekonomika

- v malé otevřené ekonomice s volným pohybem mezinárodního kapitálu, bude účinnost fiskální politiky výrazně ovlivněna systémem měnového kurzu
- malá otevřená ekonomika – nemůže udržovat svou domácí úrokovou míru na odlišně vyšší úrovni proti světové
 - úrokový diferenciál by za jinak stejných podmínek vedl k přesunům kapitálu, které by výsledně vedly k přizpůsobení domácí úrokové míry úrovni světové
- Dokonalá kapitálová mobilita
 - Investor je indiferentní, stejné riziko...
 - Nízké (nulové) náklady na přesun kapitálu
 - Investor se rozhoduje na základě výnosu
 - Domácí úroková míra se přizpůsobuje světové úrokové míře

Fiskální politika a fixní měnový kurz

- když vláda provede fiskální expanzi, dojde k růstu produktu, který povede k růstu poptávky po penězích
- při dané nabídce peněz se při růstu poptávky po penězích zvýší úroková míra
- pokud je v domácí ekonomice vyšší úroková míra než ve světě, využijí toho finanční investoři
- ti začnou nakupovat domácí měnu, aby mohli nakoupit např. domácí cenné papíry
- zvýšená poptávka po domácí měně (v systému fix.měn.kurzu) povede k tlaku na zhodnocení domácí měny
- CB nezbude, než skoupit přebytečnou zahraniční měnu z domácí měny (= zvyšuje domácí peněžní zásobu)
- ta způsobí opětovný pokles domácí úrokové míry na úroveň světové úrokové míry
- výsledkem je, že úroková míra zůstává stejná jako v počátku, ale produkt se zvýšil

- pokud by vláda provedla fiskální restrikcí (snížením vládních nákupů), dojde k poklesu produktu
- pokles způsobí na trhu peněz pokles poptávky po penězích
- následkem toho klesne domácí úroková míra
- pokud bude domácí úroková míra pod světovou úrokovou mírou, finanční investoři se začnou zbavovat domácích investic a budou chtít nakupovat aktiva v jiných zemích
- k tomu budou muset přeměnit domácí měnu za zahraniční – na devizovém trhu vznikne přebytek domácí měny a tlak na znehodnocení domácí měny
- CB musí začít přebytečnou domácí měnu skupovat za zahraniční ze svých devizových rezerv
- tím dojde k poklesu domácí peněžní zásoby, čímž dojde k růstu domácí úrokové míry na úroveň světové
- výsledkem bude původní úroková míra, ale nižší produkt

Fiskální politika a flexibilní měnový kurz

- začne-li fiskální expanze v podobě zvýšených vládních nákupů, dojde k růstu HDP a k růstu dom.úrok.míry
- ta se dostává nad úroveň svět. úrok. míry a proto přicházejí fin.investoři, kteří začnou nakupovat domácí měnu
- zvýšená poptávka po domácí měně vede ke zhodnocení domácí měny (CB nezasahuje a kurz opravdu zhodnotí)
- zhodnocení dom. měny povede k tomu, že se export domácí země stává na svět. trzích dražší a import levnější
- čistý export se začne zhoršovat (NX je součástí HDP, proto začne klesat)
- dopadem bude navrácení produktu na výchozí úroveň a dom.úrok. míra se vrátí na úroveň svět. úrokové míry
- pokles produktu sníží poptávku po penězích, a tím úroková míra klesne)
- pokud vláda provede restrikcí, začne klesat produkt, který sníží poptávku po penězích a tím klesne úrok. míra
- pokles úrokové míry pod světovou úrokovou míru povede k odlivu finančních investorů, kteří se začnou zbavovat domácí měny
- přebytek dom.měny na deviz.trhu způsobí znehodnocení dom. měny, které vyvolá růst exportu a pokles importu
- čistý export se zlepší a díky tomu vzroste produkt
- výsledným dopadem bude návrat produkce na výchozí úroveň dom.úrok.míra se vrátí na úroveň svět. úr.míry
- opětovný růst produktu povede na trhu peněz k růstu poptávky po penězích, a tím i k růstu úrokové míry
- fiskální politika je v malé otevřené ekonomice účinná v systému fixního měnového kurzu
- v systému flexibilního měnového kurzu je zcela neúčinná
- v systému fixního měnového kurzu se při fiskální expanzi produkt opravdu zvýšil a při restrikcí snížil
- v systému flexibilního měn.kurzu neměla fiskální expanze ani restrikcí na produkt žádný vliv

Fixní měnový kurz

Fiskální politika je účinná

Flexibilní měnový kurz

Fiskální politika je neúčinná

13. mezinárodní obchod a obchodní politika

13.1 Teorie mezinárodního obchodu

- podstata mezinárodního obchodu – jednotlivé země mají rozdílné náklady na výrobu zboží (rozdílné klimatické podmínky, rozdílné primární vybavení surovinami apod.)
- země se může specializovat na zboží s nízkými náklady a přestat vyrábět (nebo výrobu utlumit) zboží s vysokými náklady

Teorie absolutních výhod

- předpokládejme, že existují pouze dvě země: země A a země B
- každá z těchto zemí vyrábí dva produkty: víno a pšenici
- v zemi A je na jeden litr vína 12 hod. práce, kdežto v zemi B 16 hodin práce

	Víno	Pšenice
Země A	12	8
Země B	16	4

- země A potřebuje 8 hodin k výrobě jednoho kilogramu pšenice, kdežto země B potřebuje pouze 4 hod.
- budeme předpokládat, že práce je jediným výrobním faktorem na výrobu obou produktů
- čím více jednotek práce je nutno použít k výrobě daného statku, tím je tento statek dražší
- země A (víno 1,5x dražší než pšenice), země B (víno 4x dražší)
- země A má oproti zemi B nižší náklady u vína, země B má nižší náklady oproti zemi A u pšenice
- země A se začne specializovat na výrobu vína a omezí (opustí) výrobu pšenice – vyváží ze země B
- země B se bude specializovat na produkci pšenice a omezí produkci vína (bude dovážet ze země A)
- mezinárodní obchod bude probíhat na základě absolutních výhod: země A má absolutně nižší náklady na výrobu vína a země B má absolutně nižší náklady u pšenice

Teorie komparativních výhod

- země bude vyvázet zboží, u kterého má relativně nižší náklady (uplatňuje u něho tzv. komparativní výhodu)
- země B potřebuje na výrobu 1 litru vína 12 hodin oproti zemi A, která potřebuje 16 hodin práce
- země B je u vína 1,3 krát produktivnější (16/12)
- země B potřebuje na 1 kg 4 hod. práce, kdežto země A 8 hod.
- země B je tedy u pšenice 2 krát produktivnější (8/4)
- země B se bude specializovat na pšenici a země A na víno (má tam relativně menší nevýhodu)
- země A má tedy tzv. komparativní výhodu u vína a země B u pšenice
- mezinárodní obchod bude probíhat na základě komparativních výhod: země A se bude specializovat na výrobu vína a země B na výrobu pšenice

	Víno	Pšenice
Země A	16	8
Země B	12	4

- **náklady obětované příležitosti:** k získání jednoho litru vína je potřeba obětovat 2 kg pšenice

Národní směnný poměr u země A:

$$1 \text{ litr vína} = 2 \text{ kg pšenice} \quad \text{neboli} \quad 1 \text{ kg pšenice} = 0,5 \text{ litru vína}$$

Národní směnný poměr u země B:

$$1 \text{ litr vína} = 3 \text{ kg pšenice} \quad \text{neboli} \quad 1 \text{ kg pšenice} = 0,33 \text{ litru vína}$$

- aby země B vyrobila dodatečný litr vína, musí se vzdát 3 kg pšenice
- mezinárodní směnný poměr musí ležet někde v rozmezí národních směnných poměrů (uvedený výše)
- 1 litr vína bude směňován někde v rozmezí 2-3 kg pšenice
- 1 kg pšenice bude směňován někde v rozmezí 0,33-0,5 litru vína

- pokud si stanovíme, že:

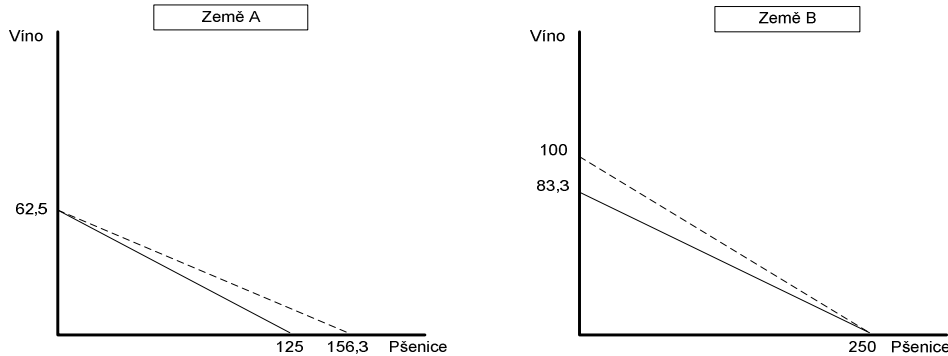
$$1 \text{ litr vína} = 2,5 \text{ kg pšenice} \quad \text{neboli} \quad 1 \text{ kg pšenice} = 0,4 \text{ litru vína}$$

- země A dostane o půl kg více oproti případu bez možnosti mezinárodního obchodu
- země B vymění 1 kg pšenice za 0,4 litru vína, tj. o 0,07 litru více oproti případu bez možnosti mezinár. obchodu
- je patrné, že mezinárodním obchodem si polepšily obě země

- hranice výrobních a spotřebních možností:

- = udává kombinace dvou statků, které může země při daných zdrojích a dané technologii max. vyrobit
- každá země má k dispozici např. 1 000 hodin práce
- pokud by nebyla možnost mezin.obchodu, země A by vyrobila buď 62,5 litru vína (1000/16) nebo 125

- kg pšenice (1000/8) nebo kombinace obou možností (plná čára)
- její sklon je dán národním směnným poměrem
- v případě možnosti mezinárodního obchodu se země A bude specializovat na výrobu vína
- při 1000 hodinách může stále vyrobit 62,5 litru vína
- může ale směnit toto množství až za 156,3 kg
- sklon hranice spotřebních možností je dán mezinárodním směnným poměrem (čárkovaná čára)
- země B může vyrobit a spotřebovat max. 83,3 litru vína nebo 250 kg pšenice a jejich kombinace
- v případě mezinárodního obchodu se země B specializuje na výrobu pšenice a vyrobí ji stále 250 kg
- může ji však směnit max. za 100 litru vína

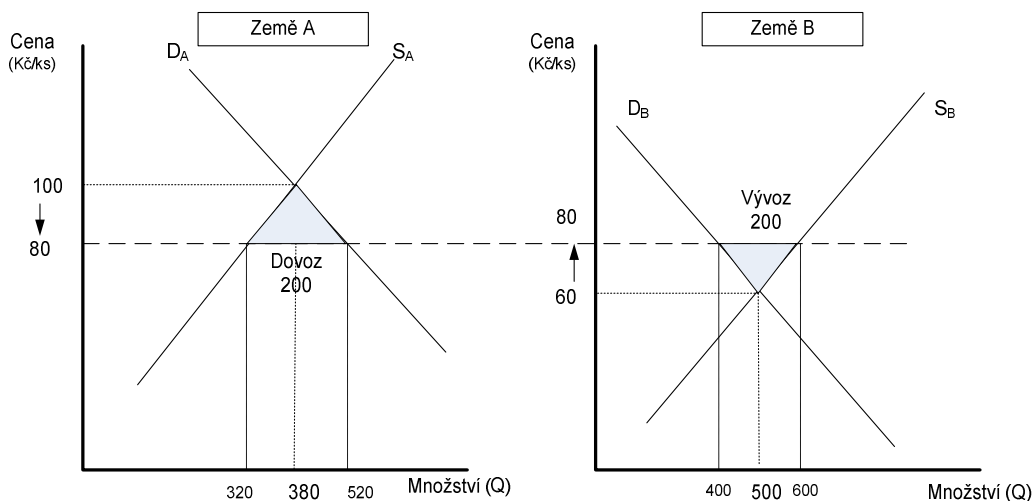

13.2 Volný obchod a protekcionismus

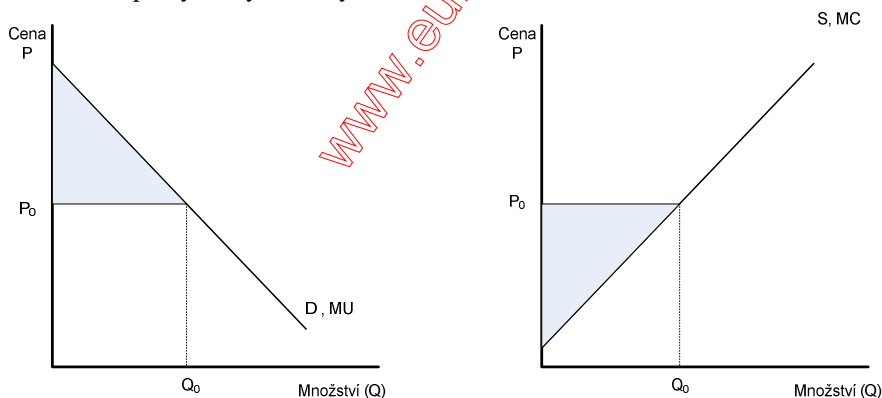
- jednotlivé státy omezují možnost volného obchodu zejména z ochrany domácích výrobců
- **protekcionismus** – ochrana domácích výrobců
 - podoby protekcionismu:
 - **clo** - určitý typ daně, který je uvalen na zboží, jež překročí hranice státu
 - **kvóty** – stanovení max. množství, které je dovoleno do země dovézt
 - **dobrovolné vývozní restrikce** - někdy se výrobci sami rozhodnou (pod tlakem dovážející země), že dobrovolně omezí vyvážené množství
 - **exportní subvence** – vláda podpoří vývoz domácích výrobců
 - buď přímo poskytne subvenci na vyvážené zboží
 - nebo nepřímo, v podobě exportních úvěrů, pojištění apod.
 - **ostatní** – např. veterinární, hygienické a technické normy, které dovážené zboží musí splňovat
- vláda má dvě možnosti obchodní politiky:
 - 1) volný (svobodný) mezinárodní obchod – vláda nezasahuje žádným způsobem do mezinárodního obchodu
 - 2) protekcionismus – vláda omezuje nějakým způsobem mezinárodní obchod své země

Dopad volného obchodu

- představme si zemi A a zemi B, kde je stejná měna (česká koruna) a identická komodita - víno
- pokud neexistuje zahraniční obchod, rovnovážná cena a rovnovážné množství vína je v zemi A dáno domácí poptávkou (D_A) a domácí nabídkou (S_A)
- rovnováha se ustanovila při ceně 100 Kč/láhev a bylo nakoupeno 380 lahví
- v zemi B se ustálí cena na 60 Kč/láhev a rovnovážné množství na 500 lahvích
- v zemi A zjistí, že je výhodné dovážet víno ze země B za nižší cenu
- v zemi B zjistí, že je naopak výhodné víno vyvážet a dosahovat tak vyšší cenu
- obchodní cena bude v rozmezí 60-100 Kč (určíme např. 80 Kč)
- v realitě by ustanovení ceny bylo dáno řadou faktorů (např. velikost země, preference spotřebitelů apod.)
- budeme předpokládat, že země mezi sebou obchodují za 80 Kč za láhev
- z důvodu poklesu ceny vína v zemi A spotřebitelé zvýšili poptávku po víně na 520 lahví
- domácí výrobci by nabídli pouze 320 lahví
- rozdíl je dovoz vína
- v zemi B budou výrobci na zvýšenou cenu reagovat zvýšením nabídky na 600 lahví
- spotřebitelé omezí svou poptávku na 400 lahví
- rozdíl tvoří vývoz do země A ve výši 200 lahví
- u země A si polepšili spotřebitelé, ale pohoršili výrobci
- u země B si polepšili výrobci, ale pohoršili spotřebitelé
- v souhrnu si ale obě země polepšily (země A - přínos pro spotřebitele převýšil ztrátu výrobců)
(země B – přínos pro výrobce převýšil ztrátu spotřebitelů)

- přebytek spotřebitele vzniká proto, že spotřebitel je ochoten zaplatit za určité množství statku více, než ve skutečnosti platí
- spotřebitel nakupuje množství Q_0 za cenu P_0
- za všechny předcházející jednotky statku byl ale ochoten zaplatit vyšší cenu
- křivka poptávky je totožná s křivkou mezního užtku (přebytek je znázorněn šedým trojúhelníkem)
- je to užitek, který spotřebitel získává, aniž by za něj zaplatil
- pokud by cena klesla, přebytek spotřebitele by se zvýšil
- pokud by cena vzrostla, přebytek spotřebitele by klesl
- pravý obrázek – křivka nabídky je totožná s křivkou mezních nákladů
- přebytek výrobce je šedý trojúhelník (= rozdíl mezi částkou, kterou výrobce dostane zaplacenou za určité množství statku, a jeho náklady)
- pokud cena vzroste, přebytek výrobce by se zvýšil
- pokud by cena klesla, přebytek výrobce by se snížil

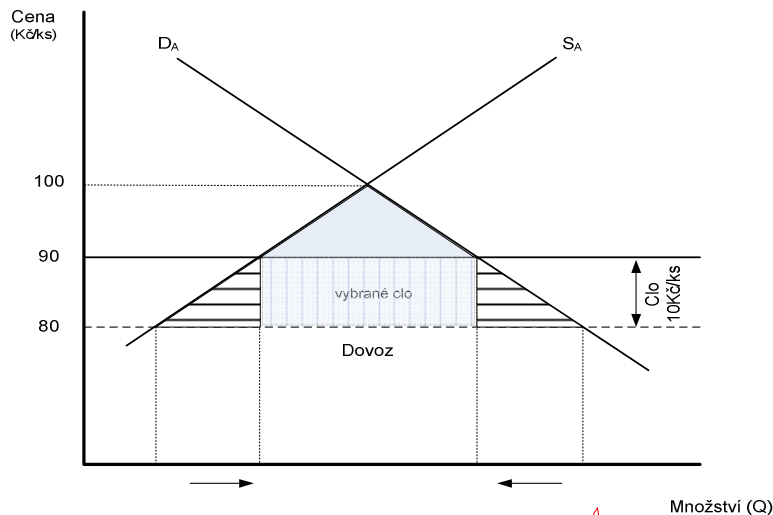

- při mezin.obchodě v zemi A klesla cena a zvýšilo se spotřebovávané množství
- díky tomu vzrostl přebytek spotřebitele, ale klesl přebytek výrobce
- pokud bychom od zvýšeného přebytku spotřebitele odečetli úbytek přebytku výrobce = šedý trojúhelník
- tento trojúhelník znázorňuje pozitivní dopad svobodného mezinárodního obchodu na zemi A
- v zemi B vlivem mezin.obchodu v zemi A vzrostla cena a výrobci vyrobili vyšší množství
- s růstem ceny klesl přebytek spotřebitelů, ale vzrostl přebytek výrobců
- rozdíl by byl opět šedý trojúhelník
- země A i země B v souhrnu mezinárodním obchodem získala
- volný mezinárodní obchod přináší v souhrnu prospěch oběma zemím

Dopad zavedení cla

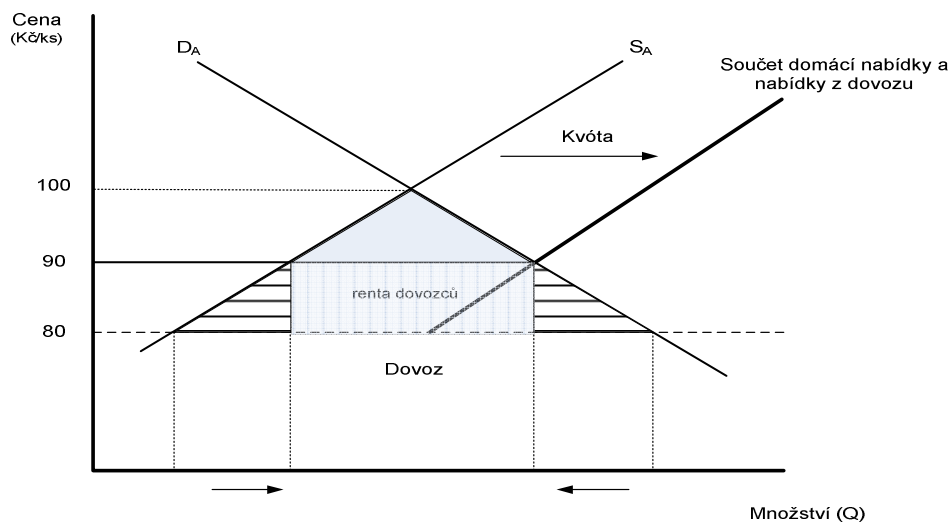
- při volném mezin.obchodě byla rovnovážná cena 80 Kč
- nyní cena dna domácím trhu vzroste o výši cla (10 Kč/láhev) na 90 Kč za láhev
- spotřebitelé omezí své poptávané množství, ale výrobci zvýší nabízené množství (prodávají za vyšší cenu)

- spotřebitelé země A pohoršili, kdežto výrobci polepšili
- zisk je od ceny 90 a výše (šedý trojúhelník)
- vláda země A vybrala i clo (dovážené množství . clo)
- výnos ze cla je dán obdélníkem označeným – vybrané clo, které může vláda rozdělit svým občanům (= přínos)
- horizontálně vyšrafované trojúhelníky představují ztrátu, kterou země A v souhrnu utrpí tím, že zavede clo
- zavedení cla má na danou zemi v souhrnu negativní dopad

Dopad dovozní kvóty

- maximální množství dovozu určitého státu (např. 100 lahví vína)
- v praxi se vyberou dovozní společnosti, kterým se udělí licence na dovoz, právě ve výši dovozní kvóty
- není správné tvrzení, že je výhodnější stanovení dovozní kvóty než uvalení cla, neboť nevede ke zvýšení ceny v domácí ekonomice:
- bez existence jakýchkoliv překážek volnému obchodu bude cena ve výši 80 Kč/láhev (=úroveň světové ceny)
- vláda zavede dovozní kvótu
- to ovlivní nabídku v domácí ekonomice (ta bude dána součtem nabídky domácích výrobců a množství povolené kvótou)
- pokud by byla cena nižší než 80 Kč, vlastníkům licence by se nevyplatilo dovážet, proto by byla nabídka horizontální právě na úrovni této ceny
- nad touto cenou by byla celková nabídka rostoucí
- zavedení dovozní kvóty zvýší cenu
- oproti svobodnému obchodu si pohoršili domácí spotřebitelé (musí nakupovat za vyšší cenu)
- polepšili si domácí výrobci (vzrostla jim cena a jejich přebytek se zvýšil)
- i v případě dovozní kvóty (podobně jako u uvalení cla) země A v souhrnu ztrácí dva horiz. vyšraf.trojúhelníky
- v případě dovozní kvóty získávají obdélník „příjem státu ze cla“ vlastní licencí na dovoz
- pokud by získání licence bylo zpoplatněno, může část příjmu získat i stát
- stanovení dovozní kvóty má na danou zemi v souhrnu negativní dopad

- výhodnější je volný mezinárodní obchod
- protekcionismus v podobě cel a dovozních kvót má v souhrnu negativní dopad
- důvody, proč některé státy i přesto přistupují k ochrannářským opatřením:
 - ochrana domácích výrobců a tím i zaměstnanosti – levnějším dovozem trpí domácí výrobci substitutů (mohou propouštět své zaměstnance)
 - může se ale i jiným domácím výrobcům díle levnějším dovozům dařit lépe a zvyšují zaměstnanost
 - svobodný mezinárodní obchod umožní domácím výrobcům zvýšit vývoz a tím i zvýšit zaměstnanost
 - odvěta za zavedení ochrannářských opatření jinou zemí
 - ochrana „nedospělého odvětví“ – vznikající odvětví má na začátku vysoké náklady (nemohou se vyrovnat větším zahraničním výrobcům využívající úspory z rozsahu)
 - ochrana národních zájmů – např. zbrojní průmysl ...
- celosvětový volný obchod by pozitivně přispěl všm zemím
- proto existují snahy odstraňovat překážky mezinárodnímu obchodu (aktivity **Světové obchodní organizace WTO**)
- jejími členy je přibližně 150 států (včetně ČR)
- jejím cílem je postupně odstraňovat překážky mezinárodnímu obchodu a zvýšit blahobyt lidí členských států

www.euroekonom.sk

www.euroekonom.sk